

TÜRKMENİSTAN SAHASINDAN BİR KAHRAMANLIK HİKÂYESİ: “BABA RÖVŞEN”

A HEROIC STORY FROM TURKMENISTAN AREA:

“BABA RÖVŞEN”

Soner SAĞLAM¹

“Leyli-Mecnun”, “Yusup-Züleyha”, “Baba Rövşen”, “Zeynel-Arap” adlı destanları ile “Risale-i Nesimi”, “Oguznama”, “Sagdı-Vakgas”, “Kıssa-yı Firgaun” adlı poemaları bulunmaktadır. Andalıp, bu eserlerinin yanında tahmisleriyle de tanınan bir şairdir. Bu çalışmada, Andalıp’ın hayatı ve edebî şahsiyeti hakkında bilgi verildikten sonra, şairin Baba Rövşen adlı eseri incelenecektir.

ÖZET

Türk milletinin Hz. Ali’ye olan derin sevgi ve bağlılığını hem sözlü hem de yazılı edebiyat ürünlerimizde görmek mümkündür. Bu sevgi ve hürmetin neticesinde Türk dünyası edebiyatlarının birbirinden farklı sahalarında Hz. Ali ile ilgili anlatmalar teşekkül etmiştir. Bu anlatmalarda Hz. Ali, Türk İslam kültürünün ideal insan tipini temsil etmiş, örnek davranışları ve kahramanlıkları ile halka güç kaynağı olmuştur. 18. yüzyıl Türkmen edebiyatının önde gelen isimlerinden Nurmuhammet Andalıp’ın “Baba Rövşen” adlı eseri de bu özelliklere sahiptir.

Nurmuhammet Andalıp (1710-1770), 18. yüzyıl Türkmen edebiyatında destan geleneğinin en önemli temsilcisidir. Şairin,

¹ Yrd. Doç. Dr., Pamukkale Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Bölümü.

Anahtar Kelimeler: Andalıp, Baba Rövşen, Hz. Ali, Türkmen Edebiyatı.

ABSTRACT

It is possible to see the deep love and respect of the Turks for Ali, the Caliph, in the oral and written literary works alike. As a result of this love and respect, many narrations have emerged in the different parts of the Turk World. In these narrations, Ali represents the ideal person of Islamic culture and serves as a source of morale because of his heroism and behaviours. “Baba Rövşen”, the work of an 18th century Turkmen poet has the same characteristics.

Nurmuhammet Andalıp (1710-1770) is an important representative of epic tradition in the 18th century Turkmen literature. The poet has the epics "Leyli- Mecnun", "Yusup-Züleyha", "Baba Rövsen", "Zeynel-Arap" and poems "Risale-i-Nesimi", "Oguznama", "Sagdı-Vakgas", "Kıssa-yı Firgaun". Andalıp is also famous for his 'tahmis' in addition to these. In this paper, after giving some information about the life and literary personality of Andalıp, his work "Baba Rövsen" will be studied.

Keywords: Andalıp, Baba Rövsen, Ali, Turkmen Literature.

1. GİRİŞ: İSLAMİ DÖNEM KAHRAMANLIK HİKÂYELERİNDE HZ. ALİ

Edebî eserlerdeki tiplerin toplumun inandığı temel kıymetleri temsil ettiklerini vurgulayan Kaplan, "Bir medeniyet devresinden başka bir medeniyet devresine geçince edebî eserlerdeki tipler de değişiyor." der (2007: 6). Nitekim İslamiyet'ten önceki dönemde toplum tarafından yüceltilen "alp tipi", İslamiyet'in kabulü ile birlikte "gazi tipi"ne dönüşmüştür.

İslamiyet'in kabulünden sonra teşekkül eden destanlarda, ideal tip olarak İslam tarihinde kahramanlıkları ile tanınan şahsiyetler gösterilir. Bunlar Hz. Ali ve Hamza başta olmak üzere, sahabeden bazıları ve Hz.

Ali'nin evlatlarıdır. Daha sonraki dönemlerde ise bu tipe örnek olarak Ebu Müslim, Battal Gazi, Danişmend Gazi gibi şahıslar gösterilebilir (Çetin 2005: 194-195). Bu tipler arasında Hz. Ali'nin özel ve farklı bir yeri bulunmaktadır. Hz. Ali Cenknâmeleri, Hz. Ali'nin Türk düşünce dünyasında özel bir yere sahip olduğunu gösteren edebî eserlerdir. Bu anlatmalarda Hz. Ali, Türk İslam kültürünün ideal insan tipini temsil etmiş, örnek davranışları ve kahramanlıkları ile halka güç kaynağı olmuştur. Cenknâmelerin en önemli şahsı Hz. Ali'dir. Anlatmaların konusu Hz. Ali'nin bizzat Hz. Peygamber'in himayelerinde, gösterdiği kahramanlık ile onlarca kaleyi fethetmesi; Arabistan çevresinde İslamiyet'i yaymasıdır.

İslami dönem Türk destan kahramanlarından birçoğu, soy itibarı ile Hz. Ali'ye bağlanmaktadır. Battal Gazi, Danişmend Gazi ve Saltuk Gazi'nin şecereleri anne veya baba tarafından Hz. Ali'ye dayandırılmaktadır (Demir, 2011: 90). Ayrıca İslamiyet'in etkisiyle teşekkül eden destanlarımızda Hz. Ali'nin özel bir işlevi de bulunmaktadır. Destan kahramanlarımız zor durumda kaldıklarında pirlere yardım isterler ki bunlardan biri de Hz. Ali'dir. Alpamış destanındaki çocuksuzluk sorunu Hz. Ali'nin kerameti ile giderilir. Yine aynı destanda ad verme motifi de Hz. Ali tarafından yerine getirilir. Bozoğlan Destanı'nda da Hz. Ali önemli bir yer tutmaktadır. Destan kahramanı Yusuf Bey, Hz. Ali'nin elinden bade içtikten sonra asıl kimliğini kazanır (Çetin, 2005: 198-199).

Köroğlu anlatmalarında da aynı durum söz konusudur. Köroğlu'nun Türkmen anlatmasında "Köroğlu'nun Olağanüstü Güç ve Silaha Sahip Olması" epizotunda Hz. Ali karşımıza çıkar. Kahramanın ileride yaşayacağı olaylar için hazırlık oluşturan bu kısımda, kahramana gerekli güç, bilgi ve silah teminine yer verilir. Bir çınar ağacının altında uyuya kalan Köroğlu'nun yanına Hz. Ali ve erenler gelir. Köroğlu'ndan üç dilek dilemesini isterler. Erenler istediklerinin verildiğini söyleyip, gözden kaybolduktan sonra; Hz. Ali "düyürmü" kılıcını Köroğlu'na verir (Ekici, 2004: 124). Köroğlu'nun olağanüstü bir güce sahip olduğunun işaretleri doğumundan itibaren görülmektedir. Hz. Ali tarafından Köroğlu'na kılıç kuşandırılması da bu işaretlerden birisidir. Dolayısıyla kahramanın kimlik kazanmasında Hz. Ali önemli bir fonksiyon üstlenmiştir.

Hz. Ali ve çocuklarını yüceltme gayreti, Anadolu ve Balkanlarda yaşayan ve Alevi-Bektaşî başlığı altında toplanan zümreler arasında daha güçlü olmakla birlikte, Alevi-Bektaşî olmayan zümrelerde de yaygındır. Ayrıca bu gayretin sonucu olan eserler, yalnızca Anadolu ve Balkanlara mensup şairler tarafından yazılmamış, diğer Türk boylarına mensup yazar ve şairler tarafından da kaleme alınmıştır (Adiloğlu; Temizkan, 2008: 166). Nitekim Özbek ve Türkmen sahası sözlü ve yazılı edebiyat ürünleri içerisinde önemli bir yere sahip olan Baba Rövsen hikâyesi de bu özelliklere sahip bir eserdir. Destanın ana kahramanı hikâyeye

adını veren Baba Rövsen değil, Hz. Ali'dir. Eser, Hz. Ali'nin Allah'ın yardımı ve Hz. Peygamber'in himayeleri ile kâfir ülkesini İslamlaştırmasını ve bu uğurda verdiği mücadeleyi konu edinir. Dolayısıyla birçok Türkmen şairi gibi Nurmuhamet Andalıp da Hz. Ali'ye olan derin sevgi ve saygısı ile onu yüceltme gayreti içinde olmuştur.

Bu yazıda, Nurmuhamet Andalıp'ın hayatı ve edebî şahsiyeti üzerinde kısaca durulduktan sonra eser; şekil, üslup, tip ve motif yönünden incelenecektir.

2. NURMUHAMMET ANDALIP'IN HAYATI, EDEBÎ ŞAHSİYETİ VE ESERLERİ

18. yüzyıl Türkmen edebiyatının önde gelen şahsiyetlerinden olan Andalıp'ın hayatı ve hangi devirde yaşadığı ile ilgili çok az bilgi bulunmaktadır. El yazma eserlerin giriş kısmındaki bilgilerden ve halk arasındaki rivayetlerden anlaşıldığına göre Andalıp, Daşhovuz'un Yılanlı bölgesinin Garamazı köyünde doğmuştur. Daha sonra, hastalığı nedeniyle Ürgenç ve Hive civarına yerleşmiştir. Andalıp ile Garıp mahlaslarını kullanan şairin doğum ve ölüm tarihi hakkında farklı görüşler vardır. Andalıp, "Yusup-Züleyha" ve "Risaleyi-Nesimi" adlı eserlerinin girişinde de adı, mahlası ve yurdu hakkında bilgiler vermiştir:

"İsmim idi Nurmuhammed Garıp,
Sözde tahallusım erur Andalıp.

(İsmim idi Nurmuhammed Garıp,
Sözde mahlasımdır Andalıp.

Şährimiz Ürgenç velayat idi,
Hanımız Şagazı hemayat idi."

Şehrimiz Ürgenç vilayeti idi,
Hanımız Şah Gazi himayeci idi.

Aslım mekanım ki Garamazıdır,
Adamı eşretde gışu-yazıdır.

Asıl mekânım Garamazı'dır,
Yaz kış adamı hep işrettedir.

Bil ki Garamazı erur jayımız,
Zikri-huda ışk ile dilhamımız.

Bil ki Garamazı'dır yurdumuz,
Aşk ile zikr-i Huda'dır arzumuz.

Barça halayık içre bet işim,
Yetdi ellik başge meniñ yaşım."

Bütün halk içinde kötü işim,
Yetti elli beşe benim yaşım.)

(Lirika, 1976: 8)

Bu satırlara göre, Andalıp'ın 18. yüzyılda, tahminen 1710-1770 yılları arasında yaşadığı kabul edilmektedir. Bu görüşü savunanlar yukarıdaki mısralarda adı geçen Şah Gazi Han'dan (1766-1767) yola çıkarak Andalıp'ın doğum tarihini 1710 olarak kabul etmişlerdir. Bu hususta ikinci bir görüş ise Andalıp'ın 17. yüzyılda doğduğu ve yaşadığıdır. Andalıp'ın yaşadığı dönem hakkındaki bu iki farklı görüşten henüz herhangi birisi kesinlik kazanmamıştır.

Türkmen yazılı edebiyatının en çok eser veren isimlerinden biri olan Andalıp, sadece Türkmenistan'ın değil, başta Harezmi bölgesi olmak üzere Türkistan coğrafyasının tanınan şahsiyetlerinden biridir. 19. yüzyıl Özbek şairlerinden Munis'in, onun "Ne bela hup" re-

difli gazeline; Muhlis'in de "Çendan-çendan" redifli gazeline tahmis yazmaları Andalıp'ın sahip olduğu şöhreti göstermesi bakımından önemlidir (Aça, 2003: 78). Andalıp'ın yaşadığı devir -17. ve 18. yüzyıllar- Türkmenlerin oldukça sıkıntılı günler geçirdiği yıllardır. Merkezî bir otoriteye bağlı olmadan dağınık boylar halinde yaşayan Türkmenler, boyların kendi aralarında yaptığı savaşlar nedeniyle sıkıntılı günler yaşamıştır. Ülkenin içinde bulunduğu bu iç karışıklıklar aynı zamanda dış saldırılara da zemin hazırlamıştır. Bir taraftan güneyden Safevi saldırıları diğer taraftan Buhara ve Afgan emirlerinin hücumları nedeniyle Türkmenler zor günler geçirmiştir. Andalıp da bizzat bu zor günlere şahit olmuştur. Şairin birçok şiirinde geçen "Andalıp-ı bîneva", "Andalıp-ı zâr", "Andalıp-ı belakeş", "Andalıp-ı nâtuvan", "Andalıp-ı hasta" gibi ifadeler bu meşakkatli günlerin tezahürüdür (Lirika, 1976: 10).

Andalıp, 18. yüzyıl Türkmen edebiyatında destan türünün en önemli temsilcisidir. Şairin "Leyli- Mecnun", "Yusup-Züleyha", "Baba Rövsen", "Zeynel-Arap" adlı destanları ile "Risale-i-Nesimi", "Oguznama", "Sagdı-Vakgas", "Kıssa-yı Firgaun" adlı poemaları bulunmaktadır (Şihnepesov, 47-56). Bu eserlerin dışında Farsçadan tercümeleleri de olan Andalıp'ın "Melike Mehrinigar" adlı povesti de vardır (Aça, 2003: 104). Şiirin pek çok türünde eser veren Andalıp, klasik edebiyatımızın en çok tercih edilen gazel, muhammes, murabba, müseddes, tahmis gibi nazım şekillerini ustalıkla kullanmıştır. Ancak onun şiirleri arasında tahmislerinin ayrı bir yeri vardır. Andalıp, Türkmen klasik edebiyatında en çok tahmis yazan şairdir (Lirika, 1976: 18-19). Klasik Türk edebiyatının önemli geleneklerinden biri olan tahmis yazma, Andalıp ile Türkmen edebiyatında sağlam bir zemine oturmuştur. Andalıp, tahmislerinin çoğunluğunu -on altı tane- Ali Şir Nevaî'ye yazmıştır. Bunun dışında Fuzuli, Habibi, Vepa, Camî, Ubeydi gibi şairlerin gazellerine de tahmislerde bulunmuştur (Meredov, 1970: 43-52).

Klasik edebiyat geleneğini çok iyi bilen Andalıp, şiirlerinde teşbihleri de başarıyla kullanmıştır. Onun şiirlerinde Klasik edebiyat geleneğine uygun olarak sevgilinin dış görünüşü ve güzelliği canlı bir şekilde tasvir edilmiştir. Ancak bunlarla beraber sosyal meseleler ve vatan sevgisi gibi konular da şiirlerde yer almıştır. Andalıp'ın şiirleri arasında "Cıkır" adlı şiirinin ayrı bir önemi vardır. Bu şiir, Gayıbı'nın "Otuz İki Tohum Kıssası" ile birlikte Türkmen Klasik edebiyatında çiftçilik konusunda yazılmış en orijinal eserlerden biridir. Cıkırın kelime anlamı, Türkmence sözlükte; ırmak ya da nehirden su çıkarmaya yarayan basit düzenek olarak tanımlanmıştır (TDS, 1962:316). Andalıp, bu şiirinde o devirde tarım alanlarının sulanmasında çok önemli bir yeri olan cıkırı tarif etmiş; tüm çiftçileri ondan yararlanmaya çağırmıştır.

3. BABA RÖVŞEN HİKÂYESİNİN ÖZETİ

Hz. Muhammet zamanında, Medine’de yaşayan Baba Rövşen adlı ihtiyar bir sahabe vardır. Onun bir Yahudi’ye bin altın borcu vardır. Bir gün bu Yahudi gelip Baba Rövşen’e, “Ya borcunu öde ya da benim dinime gir veya kızını bana ver!” der. Baba Rövşen ondan bir günlük müddet ister. Bu süre içinde borcunu ödeyemezse bu üç sözünden birini kabul edeceğini söyler. Tüccar, “Nasılsa bu ihtiyar, bir günde bu parayı bulamaz.” deyip, ona mühlet verir.

Baba Rövşen, Hz. Peygamber’e yanına gidip, durumunu ona arz etmek için yola çıkar. Medine mescidine gelen Baba Rövşen, Allah Resulü’nü ziyaret edip ona durumunu anlatır. Bu yaşlı sahabenin sözlerini işiten Hz. Peygamber, “Baba’nın müşkülünü kim çözecek?” diye üç kere sorar. Kimseden bir ses çıkmayınca Şah-ı Merdan Hz. Ali yerinden kalkarak, “İcazet verirseniz, inşallah ben hallederim.” der. Hz. Ali mescitten çıkıp, Düldül’e binip Baba Rövşen’i de arkasına oturtur. Hz. Ali, Baba Rövşen’e gözünü kapatıp “Elham”ı (Fatiha suresi) okumasını söyler. Baba Rövşen, “Âmin” deyip gözünü açtığı anda kendini başka bir yerde görür. “Burası neresidir?” diye Hz. Ali’ye sorar. Hz. Ali, Baba Rövşen’e burasının Medine’ye altı aylık mesafede olan Berber şehri olduğunu söyler ve kendisini “Kaşamşam” adıyla köle olarak buranın pazarında bin altına satmasını tembihler.

Bu şehirde Mergup Şah adlı bir padişah vardır. Padişaha, pazara çok güçlü bir yiğidin geldiği ve padişahın hizmetine yakışır bir köle olduğu haber edilir. Mergup Şah, bu yiğidin saraya getirilmesini emreder. Mergup Şah, Baba Rövşen’e kölesinin değerini sorar. Baba Rövşen, “Kaşamşam’ın değeri bin kölenin ederidir.” der. Padişah üç şartının olduğunu, bu pehlivanın bu üç şartı gerçekleştirmesi karşılığında, onun için bin altın vereceğini söyler. Mergup Şah, şartlarını şöyle sıralar: 1. Ülkedeki ekili alanlara büyük zarar veren ırmağın önüne set çekmek. 2. Ülkeye zarar veren ve kuyruğundan başına on ki fersah yol olan ejderhayı öldürmek. 3. Medine şehrinde yaşayan Ali adlı yiğidi yakalayıp, canlı olarak getirmek.

Kaşamşam bu şartların hepsini yerine getireceğini söyler. Mergup Şah, Baba Rövşen’e bin altın verip ve onu gönderir. Hz. Ali, Baba Rövşen’e “Yarım adımda benim ismimi, yarım adımda Hz. Peygamberin ismini zikret.” der. Baba Rövşen yola çıkar, her adımında bir şehri geçerek, altıncı adımında Medine’ye varır ve Hz. Peygamber’in huzuruna çıkar. Hz. Peygamber ona Hz. Ali’yi sorunca; Baba, ağlayarak başlarından geçenleri anlatır. Hz. Peygamber, Baba Rövşen’e gidip borcunu ödemesini söyler. Baba Rövşen, borcunu ödedikten sonra evine gelir ve bir cuma gecesi ölür.

Mergup Şah'ın Meşhur ve Makbul adlı iki veziri vardır. Onlar padişaha, "Bu çok para verdiğiniz kölenize bir iş verelim de hünerlerini görüp eğlenelim." derler. Mergup Şah'ın günde iki yüz ekmek ve yüz koyun yiyen Gıgam denilen bir pehlivanı vardır. Padişah onu çağırıp, Kaşamşam ile güreş tutmalarını ister. Tüm halk, Gıgam pehlivanın Kaşamşam'ı yeneceğini düşünürken; Kaşamşam, Gıgam pehlivanı dört parçaya ayırarak öldürür. Herkes bu yiğidin gücünden çok korkup, padişaha bu yiğide bir iş buyurması için yalvarır. Mergup Şah, Kaşamşam'a bent başına gitmesini ve oradakilere yardım etmesini söyler.

Hız. Ali yola çıkar, büyük bir ağacın altına gelince durur ve Allah'a münacat eyler. Sonra da Düldül ile Zülfikar'ı çağırır. Bunu duyan Düldül, Baba Gammar'ın yanına gelir. Gammar, onu eyerleyip Zülfikar'ı da eyere asıp gönderir. Bir saat içinde Hız. Ali'nin yanına gelirler. Hız. Ali Düldül'e biner, Zülfikar'ı beline bağlayıp ırmağın başına vardığında, bu güçlü su karşısında insanların karınca misali telef olduğunu görür. Hız. Ali, oradaki bin kölenin hepsini azat eder. Bütün köleler gider, sadece bir tane Habeşli köle bir tepenin ardına saklanır. Kendi kendine, "Biz bin kişi bu işi yapamadık, acaba bu yiğit tek başına nasıl yapacak." der. Hız. Ali Zülfikar'ı kınından çıkarır, Zülfikar 100 metre uzar. Hız. Ali bir dağın yanına gelip, "Bismillah " diyerek Zülfikar'ı dağa çalar. Dağ ikiye ayrılır. Hız. Ali, dağı alıp ırmağın önüne koyunca bir damla su akmaz ve ırmak kurur. Hız. Ali, "İsm-i Azam" duasını okuyup, beş pençesini yere vurunca taş mum gibi batıp gider. Sonra tekrar taşı söküp çıkarınca, parmaklarının arasından on sekiz nehir suyu akar. Habeşli köle bu kerameti görür ve bunu Kaşamşam'a sorar. Kaşamşam, kendisinin Hız. Ali olduğunu söyleyince, Habeşli köle Müslüman olur ve onun soyundan gelen binlerce kişiyi de Müslüman yapar. Hız. Ali, kendisinden istenen birinci şartı yerine getirdikten sonra Mergup Şah'ın yanına döner. Mergup Şah, Hız. Ali'ye ejderhayı öldürmesini söyler.

Hız. Ali ejderhanın yanına varır. Kuvvetli bir nara atarak, uyumakta olan ejderhayı uyandırır. Ejderha öfkelenir ve öyle bir nefes alır ki, Kaşamşam'ın ayakları yerden kesilir ve ejderhanın ağızına doğru sürüklenir. O anda Allah Tealâ Cebrail'e, "Gidip habibime haber ver, aslanımı temaşa kılsın." der. Hız. Peygamber, otuz üç bin sahabe ile Cebrail'in ellerinin arasından ejderha karşısındaki Hız. Ali'yi görür. Hız. Ali de o sırada Hız. Peygamberi çağırıp, ondan medet dilemektedir. Bunun üzerine Hız. Peygamber, Hız. Ali için dua eder. Hız. Ali, kendini saklayıp öyle bir nara çeker ki, sanki İsrail suru üflenmiş gibi olur, yer gök titrer. Hız. Ali, Zülfikar'ı çapraz şekilde tutup ejderhanın ağızına yaklaşır ve "İsm-i Azam" duasını okur. Bu şekilde ağızından girip kuyruğundan çıkmak suretiyle ejderhayı ikiye böler. Ejderhanın kuyruğundan bir tasma yapar ve bunu nişan olarak Mergup Şah'a götürür. Mergup Şah çok mutlu olur ve Kaşamşam'dan Ali adlı eri canlı olarak getirmesini ister. Bu şartı da yerine getirdiği takdirde kendisini azat edeceğini söyler.

Kaşamşam, Mergup Şah'a Hz. Ali'yi yakalayıp getirmek için kırk pehlivan ve yedi deve yükü zincirin lazım olduğunu söyler. Bir müddet yol aldıktan sonra Hz. Ali pehlivanlara kim olduğunu anlatır. Pehlivanlar, Hz. Ali'nin elini kolunu zincirle bağlayıp onu Mergup Şah'a götürür. Mergup Şah, vezirlerine danışıp dört bir yana haber salar. Bunun üzerine Hz. Ali'nin üstüne yedi bin asker, yedi bin pehlivan ve yedi bin Berzengi kâfiri gelir. O vakit Hz. Ali, Allah'a yalvarır ve derhal Düldül ile Zülfikar yanında hazır olurlar. Hz. Ali, Düldül'ü görünce yedi deve yükü zinciri parçalar ve Düldül'e binip kâfirleri kırıp geçirir. Allah resulünü yâd edip, salâvat getirip bir naat okur. Ardından tekrar Zülfikar'ı çeker, sanki kıyamet kopar gibi olur. Hz. Ali, kâfirleri kılıçtan geçirirken; Mergup Şah, askerlerine "Sizler çoksunuz, gayret edin, bir adam ateş olsa ne kadar yer yakar." diye bağırır. Ancak kâfirlerin hepsi kırılır ve her köşeden kızıl kanlar akar. Sabahtan akşama kadar kan dökülür. Kâfirlerin geri kalanı aman dileyip feryat eder. Hz. Ali, onları imana davet eder, kâfirler de iman ederek Müslüman olur. Hz. Ali, onların put hanelerini yıkıp yerine cami yapar, ezan ve kamet okur. Hz. Ali, Mergup Şah'ı tekrar devletin başına getirir. Gece gündüz namazdan ayrılmayan Mergup Şah, birçok cami ve medrese yaptırıp pek çok ülkeyi İslamlaştırır.

Hz. Ali Medine'ye gitmek için yola koyulduğunda, Mergup Şah, kırk deve yükü altınla onu uğurlar. Hazreti Ali, Berber şehrini Mergup Şah'a bırakır. Kırk deve yükü altını ile Medine'ye doğru yola koyulan Hz. Ali, "İsm-i Azam" duasını okur, göz açıp kapayıncaya Medine'ye ulaşır. Medine halkı ile ailesi, akrabaları dostları, cümle sahabe onu karşılar. Hz. Ali, Hz. Muhammed'i ziyaret eyler, başından geçenleri ona anlattıktan sonra, kırk deve yükü altını sahabeye ve ihtiyaç sahiplerine taksim eder.

4. BABA RÖVŞEN HİKÂYESİNİN İNCELENMESİ

18. yüzyıl Türkmen edebiyatının en önemli özelliklerinden biri de destan yazma geleneğidir. Başta Andalıp olmak üzere birçok şair halkın hafızasında ve bahşılardan repertuarında bulunan anlatılardan yararlanarak -kısmen- yeni ve orijinal eserler kaleme almışlardır. Bu tür eserler, Türkmen edebiyatında "avtorlu destan" olarak isimlendirilmiştir. Mollanepes'in "Zöhre-Tahr", Andalıp'ın "Oğuzname", Magrupı'nın "Yusup Ahmet", Şeydayı'nın "Gül-Senuber" gibi eserleri avtorlu destan tasnifi altında değerlendirilmektedir (Şahin, 2011: 60-64). Türkmen destanlarını konularına göre üç başlık altında toplanabilir: 1. Kahramanlık destanları, 2. Aşk destanları, 3. Dinî destanlar. Baba Rövşen kimliği belli bir kişi tarafından kaleme alındığı için avtorlu destan; konusu itibarı ile de Hz. Ali'nin İslam dini için yaptığı kahramanlıkları ihtiva ettiğinden dinî destan olarak nitelendirilebilir. Baba Rövşen, dinî temalı bir kahramanlık hikâyesi olduğu için, bu çalışmada destan yerine hikâye teriminin kullanımı tercih edilmiştir.

İsmet Çetin, “Baba Rövşen Destanı Üzerine Bir İnceleme” adlı bildirisinde, hikâyenin Özbek sahası destanları içinde cenknâmeler grubunda yer aldığını belirtmiştir. Yine bu çalışmada Baba Rövşen’in Özbek anlatması şekil, muhteva, motif ve tip özelliklerine göre değerlendirilmiştir. Çetin, Anadolu sahası ile Özbek ve Türkmen sahası karşılaştırıldığında; 13. yüzyıldan itibaren Anadolu sahasında görülmeye başlanılan bu tür anlatmaların Arapça ve Farsçadan tercüme ya da adapte yoluyla Türk edebiyatına kazandırıldığını, Özbek ve Türkmen sahaslarında ise daha sonraki dönemde teşekkül ettiğini ifade etmiştir (Çetin, 2006: 452). Dolayısıyla Özbek ve Türkmen sahasında görülen Baba Rövşen anlatmaları on altıncı yüzyıldan sonra Arap ve Fars kaynaklarından alınarak Türk edebiyatına dâhil olmuştur.

Baba Rövşen hikâyesinin çok sayıda el yazma nüshası bulunmaktadır. Eser 1903-1916 yılları arasında taşbasması yoluyla 20 kez basılmıştır. Eserin konusu dinî içerikli olduğundan Sovyetler döneminde Andalıp üzerine yapılan çalışmalarda Baba Rövşen’e yer verilmiştir (Aça, 2003: 90-91). Türkmenistan İlimler Akademisi Milli Elyazmalar Enstitüsü’nün el yazmaları arşivinde Baba Rövşen hikâyesinin 31 tane elyazma, 22 tane taş basım, 3 tane fotoğraf nüshası bulunmaktadır. El yazma nüshaların kayıt numaraları şöyledir: 12, 21, 66, 111, 202, 365, 368, 597, 966, 1121, 1156, 1961, 1246, 1402, 1973, 3199, 3229/1, 3562, 4201, 4476, 4088, 5781, 5814, 6026, 6160, 7005, 7084, 7156, 7585, 7767, 8385 (Kürenov, 2011, 7).

Baba Rövşen hikâyesi, Türkmenistan’da ilk kez Türkmen ilim adamı M. Çarıyev tarafından düzenlenip 1991 yılında, Aşkabat’ta “Nurmuhammet Andalıp, Dessanlar” adıyla neşredilen eserinde yer almıştır. Bizim üzerinde incelemelerde bulunduğumuz eser ise 2011 yılında Rahimmemmet Kürenov tarafından Türkmen Latin harfleriyle yayımlanan “Nurmuhammet Andalıp Baba Rövşen” adlı çalışmadır. Yazar bu eserini, Baba Rövşen hikâyesinin el yazmaları arşivindeki 597, 12, 365, 5781 ve 7084 kayıt numaralı nüshalar üzerine çalışarak oluşturmuştur. Kürenov, 597 numaralı nüshanın Hicri 1296 (1876-1877) tarihi ile en eski nüsha olduğunu; 12 numaralı nüshanın da Hicri 1301 (1883-1884) tarihli olup, muhteva ve vakaların ifade ediliş şekliyle diğer nüshalardan çok daha iyi olduğunu ifade etmiştir (2011:6). Kürenov’un bu çalışması giriş, metin ve kısa bir sözlükten oluşmakta olup toplam 110 sayfadır.

4.1. Şekil ve Üslup Özellikleri

Türkmen destanları şekil olarak nazım ve nesir bölümlerinden oluşmaktadır. Mensur kısımlar “kıssa”, manzum bölümler ise “goşgı” veya “aydım” terimleriyle karşılanmaktadır. Olaylar kıssa bölümlerinde anlatılır, manzum kısımlarda ise kahramanın duyguları, düşünceleri sevinç ve üzüntüleri dile getirilir. Türkmen destanlarındaki manzum bölümler çoğunlukla 8’li ve 11’li hece ölçüsüne sahip, koşma şeklinde kurulmuş şiirlerdir. Ancak

bazı şiirler klasik edebiyat şekil ve türlerinin etkisiyle beyitle oluşturulmuştur (Şahin, 2011: 121-129).

Nazım-nesir karışık bir yapıya sahip olan Baba Rövsen’de, çoğunluğu dörtlükler halinde olan kırk dört manzum parça vardır. Bunlardan üç tanesi muhammes iki tanesi de beyittir. Dörtlüklerden ikisi dedim dedi ya da deyişme adı verilen karşılıklı konuşma biçimindeki koşma örneğidir. Manzum kısımlardaki bu karşılıklı şiirler, Türkmen destanlarında bir anlatım tekniği olarak karşımıza çıkmaktadır. Dörtlükler, koşma tarzında -aaba cccb dddb ... - kafiyelenmiştir ve çoğunluğu 11’li ve 8’li hece ölçüsü ile yazılmıştır. Destandaki manzum kısımlarda ahenk unsuru olarak mısra başı ve sonu olmak üzere kafiye, ses, kelime, kelime grubu ve mısra tekrarlarından ustalıkla yararlanılmıştır:

Bireviñ destine berip sen rovaç,
Birevi eylediñ müflis-u gallaç,
...
Bu gün äşgär eyley sırrı-pınhanım,
Ey, pälvanlar, tutuñ-baglañ, Alı men,
Mergup şaha kılan ähdi-peymanım,
Ey, pälvanlar, tutuñ-baglañ, Alı men.
(Kürenov, 2011: 20,70)

Mısra başı kafiye örnekleri de vardır:

“Birniçäni gördüm, berdim janımı,
Birniçäniñ juybar etdim ganını,
Birniçäniñ läş eyledim tenini,
Birniçäni atdım suyu-semaga.”
...
“Saña gurban hassa janım,
Sen-sen dinim hem imanım,
Sebäp bolduñ, ey soltanım,
Men hem ähli-towfik boldum.”
(Kürenov, 2011: 18,81)

Türkmen destan geleneğine bağlı olarak Baba Rövsen’de de kahramanlar duygu ve düşüncelerini çoğunlukla manzum kısımlarda söyler. Hz. Muhammed’in huzuruna gelen Baba Rövsen, durumunu manzum olarak arz eder:

Sadagañ bolayın älem serveri,	(Sadakan olayım älem serveri,
Mazlumlara lutf-u enayat barmı?	Mazlumlara lütfu inayet var mı?
Döv-u peri, ins-u jınsıñ rehberi,	Dev, peri, insan ve cinlerin rehberi,
Garıplara zerre kipayat barmı?	Gariplere zerre kifayet var mı?)
Hiç kişi bolmasın men dek giriftar,	(Hiç kimse olmasın ben gibi giriftar,
Bir jöhıtden müñ eşrepi karzım bar.	Bir tüccara bin altın borcum var,
Dergâhiñe yıglap geldim intizar,	Dergâhına ağlayıp geldim intizar,
Azaşan gullara beşarat barmı?	Şaşırın kullara müjde var mı?

(Kürenov, 2011: 16)

Baba Rövsen destanında vakanın akışı için problem ortaya konarak, hikâye zemini hazırlanmıştır. Vakanın başlaması Hz. Ali’nin Baba Rövsen’i de yanına alıp Berber şehrine doğru yola çıkmasıdır. Bundan sonra Hz. Ali dışındaki şahıslar hikâyede yerini alır. Baba Rövsen hikâyesinde yer alan manzum parçalar konuya bağlı olarak söylenir ve vakanın akışını etkilemektedir. Hz. Ali, Berber şehrine doğru yola çıkmadan önce Baba Rövsen’e kendisini pazarda köle olarak satıp borcunu ödemesini şiirle söyler:

Bazara sal meni eltip,	(Pazara sal beni götürüp,
“Gulum” diyip, meni satıp,	“Kölem” deyip, beni satıp,
Medinäge gelgil gaydıp,	Medine’ye gel dönüp,
Sen jöhıde bergil imdi.	Sen tüccara ver şimdi.)

(Kürenov, 2011: 21)

Bir süre sonra Berber şehrine geldiklerinde, daha önce manzum olarak verilen bu bölüm, mensur olarak da yinelenir: “-Baba, meni gul deyip, bazara alıp bargıl. Meniñ adıma Kaşamşam goygu, bahamı sorsalar, müñ guluñ bahası diygil - diyip, Baba Rövsene garap, bir söz aytdı.” (Kürenov, 2011: 25). (Baba, beni köle deyip, pazara götür. Benim adıma Kaşamşam koy, değerimi sorarlarsa, bin kölenin değeridir de- deyip, Baba Rövsen’e bakarak, bir söz dedi.) Ancak bu mensur bölümden sonra yine manzum olarak Hz. Ali’nin Baba Rövsen’e seslenmesi gelmektedir. Dolayısıyla Baba Rövsen hikâyesinde yer alan manzum parçalar, Türkmen destan geleneğinin bir özelliği olarak hem vakanın akışını etkilemekte hem de sahip olduğu lirizm ile destanın anlatımına dinamizm katmaktadır.

Manzum parçalar arasında münacat ve naat niteliği taşıyan dörtlükler mevcuttur. Münacat terim olarak; "birinin kulağına bir şey söyleme, fısıldama; Allah'a gizlice yalvarma, yakarma, dua etme anlamlarındadır. Edebiyatta, Allah'a yakarış, yalvarma, af dileme ve dua içerikli metinler münacat adını alır. Bu tür metinler, kulun güçsüzlüğü ve yetersizliği karşısında yaratıcının mutlak güç sahibi oluşunu ve üstünlüğünü vurgulayan metinlerdir" (Akkuş, 2007: 173). Baba Rövsen hikâyesinde de bu nitelikte üç tane manzum parça mevcuttur. Bunlar sırasıyla Baba Rövsen, Hz. Ali ve Hz. Peygamber'in ağzından verilmiştir. Baba Rövsen borcunu ödemek için Yahudi tüccardan bir günlük müddet ister. Bunun üzerine Yahudi tüccar, sen fakirsin senin peygamberin senden fakir, bu parayı nereden bulacaksın diyerek, onunla alay edince Baba Rövsen Allah'a yalvararak dua eder. Sekiz dörtlükten oluşan bu manzum parçada Allah'ın bu dünyadaki her şeyin yaratıcısı ve sahibi olduğu dile getirilmiş; birçok peygamberin, Hz. Muhammet ve Hz. Ali'nin ismi zikredildikten sonra, Baba Rövsen onların hakkı için duasının kabulünü istemiştir:

"İmmat için gözden terk edip habın,	(Ümmet için gözden terk edip uykuyu,
Saçarlar her zaman dürri-nayabın,	Saçarlar her zaman dürr-i nâyabı, ²
Açarlar mağşarda şepagat babın,	Açarlar mahşerde şefaaf babını,
Ol Muhammet Mustapadan dilâr men."	O Muhammet Mustafa'dan dilerim)

(Kürenov, 2011: 20)

Hz. Ali, Berber şehrini sular altında bırakan büyük ırmağa bent yapmak için yola çıkarırken Allah'a yalvarır; İbrahim, İsmail ve Yusuf peygamberlere telmihte bulunur ve bu müşkülünde diğerlerine yardım ettiği gibi kendisine de yardım etmesi için Allah'a dua eder.

"İki âlem içre ulug patşa Sen,	(İki âlem içre ulu padişahsın,
Kadır Alla, Sen biler Sen halımı,	Kadir Allah, Sen bilirsın halimi,
Bendâniñ halından dayım ağâ Sen,	Kulunun halini daima bilirsın,
Kadır Alla, Sen biler Sen halımı.	Kadir Allah, Sen bilirsın halimi.

Yokdan bar eylediñ külli eşyanı,	Yoktan var ettin külli eşyayı,
Gudrat bilen kılıp arzı-semanı,	Kudret ile yaratıp arzı, semayı,
Arşı-kürsi, lovh-u galam zamanı,	Arş u kürsiyi, levh-i kalem ³ ile zamanı,
Kadır Alla, Sen biler Sen halımı.	Kadir Allah, Sen bilirsın halimi.

İbrahim Halıla perman eyledin,
İsmayıl başını gurban eyledin,
Jennetden koy berip, asan eyledin,
Kadır Alla, Sen bilir Sen halımı.”
(Kürenov, 2011: 45,46)

Halil İbrahim’e ferman eyledin,
İsmail’in başını kurban eyledin,
Cennetten köşe verip, asan eyledin
Kadir Allah, Sen bilirsin halimi.)

Hz. Peygamber, ejderha karşısında zor durumda kalan Hz. Ali için dua eder ve onun bu müşkül durumdan galibiyetle çıkması için Allah’a yalvarır.

“Hükemayı-külli-âlem Sen, ne hökmün bolsa perman et,
Erer Sen Kadırı-berhak, Özüñ müşgili asan et.

...

Kerem kılığ Alıga Sen, bu mahlûğı adem kılsın,
Alınıñ ârligini bu jahan içre nemayan et.”
(Kürenov, 2011: 59)

(Tüm âlemlerin hâkimisin, ne hükmün olsa ferman et,
Sen her şeye kadirsin, Kendin müşkülü asan et.

...

Kerem eyle Ali’ye Sen, bu mahlûku yok etsin,
Ali’nin erliğini bu cihan içinde aşikâr et.)

Münacatların, kulun güçsüzlüğü ve yetersizliği karşısında yaratıcının mutlak güç sahibi oluşunu ve üstünlüğünü vurgulayan metinler olduğunu göz önünde bulundurduğumuzda, yukarıdaki örneklerin münacat niteliği taşıdığını söyleyebiliriz. Hikâyenin son bölümünde, Hz. Ali bağlı olduğu yedi deve yükü zinciri kırarak düşmanlarının üstüne saldırmadan önce Hz. Muhammet’i yâd eder ve naat niteliğinde olan şu mısraları söyler:

“Her lahza yat eyley sizi,
Hamdı-senahım, ya Resul!
İki âlem içre meniñ,
Puştı-penahım, ya Resul!
(Kürenov, 2011: 78-79)

(Her an yâd ederim sizi,
Hamd ü senam, ya Resul!
İki âlem içinde benim,
Sığınacak yerim, ya Resul!

2 dürr-i nâyab: eşi bulunmaz inci

3 Levh-i kalem: Üzerinde insan kaderinin olmuş ve olacakların yazılı olduğu inanılan İlahi levhayı yazan kalem.

Baba Rövşen hikâyesinin muhtevasını Hz. Ali'nin kahramanlıkları ve kâfir ülkesini İslamlaştırması oluşturmaktadır. Hz. Ali çevresinde teşekkül eden Cenknâmeler, Köroğlu ve Dede Korkut Hikâyelerinde olduğu gibi bir merkez kişi etrafında toplanmıştır. O merkez kişi de Hz. Muhammet'tir (Çetin, 1997: 87). Baba Rövşen'de de vakanın akışı için problem ortaya konduktan sonra, vaka merkez kişi olarak Hz. Muhammed çevresinden başlar:

"Elkıssa, Baba Rövşen Medine metjidine barıp, zar-zar yıglap, salam berip, içeri girdi. Resulü-Hudanı görüp, ziyarat kılıp, arzı-halın beyan eylap, ol Hezreti sallalahı alayhı veselleme garap, bir gazal okadı. ... Elkıssa, Resulü-Huda Baba Rövşenden bu sözü eşidip, seda kılıp: Ya, halayıklar, Babanıñ möhümin bitirer dek kim bar? - diydi" (Kürenov, 2011: 17).

(Baba Rövşen Medine camiine vardı. İnleye inleye ağlayarak, selam verip, içeri girdi. Allah Resulü'nü görüp, ziyaret etti. Arz-ı hâlini beyan eyleyip, o Hazreti SAV'ye bakarak bir gazel okudu... Allah Resulü Baba Rövşen'den bu sözü işittikten sonra, seslendi: Ey, halayıklar, Baba'nın müşkülünü giderecek kim var, dedi.)

Medine'den, merkezinde Hz. Muhammed'in bulunduğu yapı ile başlayan vakalar, yine Hz. Muhammed'in huzuruna gelinmesi ile Medine'de bitmektedir. Berber şehrini İslamlaştıran Hz. Ali, Mergup Şah'ın kendisine verdiği kırk deve yükü altın ile Medine'ye döner, Hz. Muhammed'i ziyaret eder ve getirdiği altınları sahabeye ve ihtiyaç sahiplerine dağıtır:

"Emma Hezreti Alı Şahumerdan kırk düyâni tılladan yüklap, Medinâ tarap rovana boldular.... Elkıssa, Hezreti Alı jümle sahabalar birle görşüp, Medine metjine barıp, Hezreti Muhammet alayhıs-salamnu ziyarat kıldı... Ondan soñ Hezreti Alı kırk düye zeri jemıg sahabalara, birniçe binova biçarelere ve pakır-u misginlere taksım kılıp berdi." (Kürenov, 2011: 85)

(Hazreti Ali Şah-ı Merdan kırk deve yükü altını yükleyip, Medine'ye doğru revan oldular... Hazreti Ali cümle sahabeler ile görüşüp, Medine camiine gidip, Hazreti Muhammed'i ziyaret etti... Ondan sonra Hz. Ali kırk deve yükü altını cümle sahabeye, bazı kimsesiz ve biçarelere, fakir ve yoksullara taksim edip verdi.)

Cenknâmelerde olduğu gibi Baba Rövşen destanında da metnin genelinde okuyucuya örnek teşkil edecek davranışlar verilmiştir. Taşdığı nitelikler ile zaten ideal insan tipini temsil eden Hz. Ali'nin, yoksul bir Müslümanın borcunu ödemek için kendini köle olarak sattırması, ailesine ve sevdiklerine hasret kalması büyük bir fedakârlıktır. Yine destanın sonunda aman dileyenlerin affedilip, onlara zarar verilmemesi Türk İslam kültüründe önemli kavramlardan biridir. Baba Rövşen destanında bu şekilde örnek teşkil edecek olayların

yanında öğüt niteliğinde ifadeler ile de karşılaşmaktayız. Hz. Ali, Baba Rövsen'i yanına alıp Berber şehrine doğru yola çıktıklarında aralarında dünya üzerine hem mensur hem de manzum olarak bir sohbet geçer. Baba Rövsen Hz. Ali'ye, dünyalık neyin var diye sorar. Hz. Ali de dünyanın ve dünyaya ait unsurların bizim için düşman olduğunu, bunlara bağlanmamak gerektiğini söyler. Yine dünyanın geçici bir menzil olduğu hususunda manzum parçalar söylenir:

"Bir güzel sen, adın "dal" bilen "nun" dur,	(Bir güzelsin, adın "dal" ile "nun" dur,
Gamından talıplar gözyaşı hundur,	Gamından taliplerin gözyaşı kandır.
Saña gelenlerin halı zebundur,	Sana gelenlerin hali yamandır,
İşve bilen hezil eder sen, dünya!"	İşve ile bitkin edersin dünya!)"

(Kürenov, 2011: 20)

Yine aynı manzum parçanın devamında, dünyadaki sosyal adaletsizlikten şikâyetle bulunur. Burada Andalıp'ın yaşadığı dönemde Türkmenlerin sosyal yaşamındaki sorunlarının dile getirildiğini görmekteyiz. Zenginlerin çok zengin, fakirlerin çok fakir olduğu, gelir dağılımının oldukça dengesiz olduğu bu yıllarda Türkmenler çok sıkıntılı günler geçirmiştir. Bu nedenle "sosyal adaletsizlik" teması başta Mahtumkulu olmak üzere 18. ve 19. yüzyıl Türkmen şairlerinin şiirlerinde sıkça işledikleri temalardan biri olmuştur:

"Bireviñ destine berip sen rovaç,	(Birinin eline verip sen imkân,
Birevi eylediñ müflis-u gallaç,	Birini eyledin müflis ve yoksul,
Birevi eylediñ aj-u yalañaç,	Birini eyledin aç ve muhtaç,
Birevi bireve satar sen, dünyä!"	Birini birine satarsın dünya!)"

(Kürenov, 2011: 20)

Baba Rövsen destanında İslamiyet ile ilgili bazı temel bilgiler de verilmiştir. Hz. Ali, Habeşli köleye kelime-i şehadeti üç kez tekrar ettirdikten sonra, "Dört halifeyi bir gözle görmek gerekir." der. Bunun üzerine Habeşli köle, "Allah'ı bir bildim, seni bir bildim. Bundan başka bana, hiçbir şeyin faydası yoktur." der. Hz. Ali, bu sözlere kızar ve Habeşli köleye "Şimdi daha beter kâfir oldun?" dedikten sonra; tekrar kelime-i şehadet getirir ve ona nasihatte bulunur. Manzum olan bu bölümde namaz, oruç, zekât gibi ibadetlerin önemi dile getirilmiş; dört halifeye de saygı ve hürmet ile bakmak gerektiği vurgulanmıştır:

"Kim ki dahıl olsa dini-ıslama,	(Kim ki dâhil olsa İslam dinine,
Hudany bişarik bilmek gerekdir.	Huda'yı şirksiz bilmek gerektir.
Könlünü berkidip şerg-i ehkama,	Gönlünü sıkıca bağlayıp şeriata,
Muhammede ımmat bolmak gerekdir.	Muhammet'e ümmet olmak gerektir.

Din İslam yolunda köpdür şerapat,
Roza, namaz, eylär hayr-u sahavat,
Kapır ählin görsen, misli nejasat,
Sohbetinden ırak bolmak gerekdir.

Din, İslam yolunda çoktur şeriflik,
Oruç, namaz, hayır ve cömertlik,
Kâfir ehlini görsen, necaset gibidir,
Sohbetinden uzak olmak gerekdir.

Abu Bekr Sıddık nury-sapadır,
Omar adil, Osman sahip-hayadır,
Kaşamşam diyir, Aly Şiri-Hudadır,
Dördüsin bir gözde bakmak gerekdir.”
(Kürenov 2011: 52-53)

Ebu Bekir Sıddık nur-ı safadır,
Ömer adil, Osman haya sahibidir,
Kaşamşam der, Ali Şir-i Huda’dır,
Dördüne de bir gözle bakmak gerekdir.)

Baba Rövşen destanında vaka, sebep sonuç ilişkisinin zincirleme vakalar ile kurulup tamamlanmasından sonra biter. Hem Baba Rövşen’in Yahudi bir tüccara olan borcu ödeyerek bir müminin müşkülü giderilmiş hem de asıl maksat olan İslamlaştırma faaliyeti Hz. Ali tarafından yerine getirilmiş olur.

4.2. Tipler

Cenknâmelerde olduğu gibi Baba Rövşen hikâyesinde de en önemli tip Hz. Ali’dir. Hz. Ali, Türkçe eserlerde; Allah’ın Arslanı, Şir-i Yezdan, Şir-i Huda; Hayder/Haydar (Allah’ın arslanı, yiğit, cesur kimse), Haydar-ı kerrar (döne döne savaşıyor, tekrar tekrar hücum eden), Sâki-i Kevser (Cennet’te bulunan Kevser Irmağı’nın suyunu müminlere dağıtacak olan), Şâh-ı velayet (Velilerin, ermişlerin şahi), Şah-ı Necef, Dürr-i Necef, Padişah-ı Necef (mezarının bulunduğu Necef’e ithafen), Ebu Türab, İmam-ı evliya, Emirü’l-müminin, Murteza (Beğenilerek seçilmiş. Hz. Peygamber’in seçerek emanetçilik görevi vermesinden dolayı), Kasım (Taksim eden bölen. Dünyada ilim, marifet ve hikmet, ahrette rahmet ve şefaak taksim edecek olduğundan) gibi güzel, özellikli, anlamlı lakap, özellik ve isimlerle anılmıştır (Demir 2011: 103).

Hz. Ali, Baba Rövşen’de de “Esedullah, Hakk’ın Şiri, Murtaza, Sahipkıran, Şah-ı Merdan, Şir-i Cebbar, Şir-i Huda, Şir-i Yezdan, Kaşamşam” gibi ifadelerle hikâyede yer almıştır. A Dictionary of Modern Written Arabic adlı eserde “qaşam” kelimesinin karşılığı aslan olarak verilmiştir. Kaşamşam kelimesi de bu kullanımda “Şam’ın Aslanı” olarak anlanabilir.

Hz. Ali’den sonra, cenknâmelerde merkez kişi konumunda olan Hz. Muhammed gelmektedir. Vaka, Hz. Muhammed’in yanında başlar ve yine orada sona erer. Kahramanlık konusu üzerine olan cenknâmelerde olduğu gibi Baba Rövşen destanında da Hz. Peygam-

ber ön plana çok çıkmaz. Ancak destanda baştan sona Hz. Muhammed'e olan derin sevgi görülür. Sürekli ondan şefaht istenir. Zor durumda kalan Hz. Ali önce Allah'a yalvarır sonra da Hz. Muhammed'den yardım diler. Hz. Peygamber, Müslümanlara rehberlik eder, onların organize olmalarını sağlar.

İslamiyet'ten sonraki destanların kahramanı olan gaziler, hem manevi hem de maddi yönden güçlüdür. Bu tür anlatmalarda gaziler, İslami iman gücünün verdiği kuvvet ile savaşılan ideal örnek insan tipleridir. Bu nedenle, İslam dinine mensup ve benzer mücadeleler yapan Türk insanı tarafından model insan olarak kabul edilecektir (Çetin, 1997: 136). Hz. Ali de sahip olduğu bu manevi güç ile kendisinden istenen şartları yerine getirir, mazlumları zalimlerin elinden kurtarır, binlerce kâfiri kılıcıyla öldürür ve nice kâfir ülkesinin İslamlaştırılmasına vesile olur. Baba Rövsen hikâyesinde de kâfirlerle ve ejderha gibi olağanüstü bir yaratıkla savaşılan Hz. Ali, ihtiyaç duyduğunda ya da zor durumda kaldığında Allah'a dua eder ve Hz. Muhammed'den yardım diler. Mergup Şah'ın Hz. Ali'den ikinci şartı ejderhayı öldürmesidir. Hz. Ali, ejderha ile mücadelesinde zor durumda kaldığında Allah'a yalvarır ve Hz. Muhammed'den yardım ister. Destanda bu bölümlerin hepsi manzumdur:

"Sen erer sen Hak habıbı,	(Sensin Hak habibi,
İki jahan andalıbı,	İki cihanın andelibı,
Bolgul bu derdim tebibi,	Ol bu derdimin tabibi,
Ya Mustapa, senden medet.	Ya Mustafa, senden medet.

Menzilgâhın magraç erer,	Menzilgâhın Miraç'tır,
Başında gövher tâç erer,	Başında cevher taçtır,
Alı size mâtâç erer,	Ali size muhtaçtır.
Ya Mustapa, senden medet."	Ya Mustafa, senden medet.)

(Kürenov, 2011: 58)

Şir-i Huda'nın bu zor durumu Cebrail aracılığıyla Hz. Muhammed'e ayan olur ve Hz. Muhammed de o vakit Allah'a yalvarıp bir münacat okur:

"Alını Saña tabşırdım, medet kıl Patışahım Sen,
Bu kapır azdarı-pür zor, Hudayım Sen, musulman et.

...

Kerem kılğıl Alıga Sen, bu mahluğı adem kılısın,
Alınıñ ärligini bu jahan içre nemayan et."

(Kürenov, 2011: 59)

(Ali'yi Sana buyurdum, medet kıl Padişah'ımsın,
Bu kâfir ejderha çok zorlu, Huda'msın, Müslüman et.

...

Kerem eyle Ali'ye Sen, bu mahlûku yok etsin,
Ali'nin erliğini bu cihan içre aşikâr et.)

Hz. Muhammed'in duası Allah katında kabul olur. Hz. Ali bir nara atar, yer gök yerinden oynar, "İsm-i azam" duasını okuyarak Zülfikar'ı ile ejderhanın ağzından girip kuyruğundan çıkar. Görüldüğü üzere Hz. Ali, sahip olduğu manevi güç ile müşkülünü gidermiş ve mücadelesinde muvaffak olmuştur.

Baba Rövsen hikâyesinde Hz. Muhammed ve Hz. Ali'nin dışında vakanın akışında önemli rolü olan kişiler, Baba Rövsen, Mergup Şah ve Habeşli köledir. Hz. Ali'nin oğulları Hasan ile Hüseyin de babalarına olan sevgileri ile eserin lirizmine katkı sağlayarak ön plana çıkmışlardır. Hz. Ali, Baba Rövsen'in müşkülünü gidermek için yola çıkmadan ailesiyle vedalaşmaya gider ve orada oğulları ile karşılaşır. Hasan ile Hüseyin babalarını bırakmak istemez. Bunun üzerine Hz. Ali onlara nasihat eder ve bir gazel okur: "Şehzadeler melül olmayın gelirim ben / Bırakın beni, yoldaş olayım Baba'ya." diyerek yola çıkar. Hz. Ali, Baba Rövsen'i Medine'ye uğurlarken, kendisinden ailesine, tüm sevdiklerine ve dostlarına selam söylemesini ister. Manzum olan bu bölümde bir dörtlük de Hasan ile Hüseyin için söylenmiştir:

"Sözleri şekerden leziz,

Özleridir jandan eziz,

Hasan, Hüseyin -sahıp-tâميز,

Kerbelağa salam diygin."

(Kürenov, 2011: 31)

(Sözleri şekerden leziz,

Kendileridir candan aziz,

Hasan, Hüseyin sahib-i temiz,

Kerbela'ya selam deyin.)

Yukarıdaki dörtlükte Kerbela ifadesinin geçmesi dikkat çekicidir. Çünkü destandaki kronolojiye göre henüz Hz. Hüseyin Kerbela'da şehit edilmemiştir. Ancak Kerbela olayına telmihte bulunulmuştur. Bu durum metnin genel amaçlarından biri olan İslam tarihi şuurunu oluşturma gayesi ile açıklanabilir. Baba Rövsen, Medine'ye döndükten sonra Hasan ve Hüseyin ile karşılaşır. Çocuklar babalarını sorarlar. Destanın en lirik parçalarından biri olan bu bölümdeki dörtlükler dedim dedi ya da deyişme dediğimiz türde, karşılıklı konuşma şeklindedir. Ancak bunların dışında destanda adları geçen diğer kişiler eserde bir dekor unsurudur.

4.3. Motifler

4.3.1. Dinî Motifler

Cenknâmelerde Tanrı inancı, yazıldığı ve tercüme edildiği devirdeki insanların anlayacağı, gayr-ı Müslimlerin de kolayca kavrayabileceği sade ifadeler ile anlatılmaktadır (Çetin, 1997:328). Baba Rövsen hikâyesinde de aynı durum söz konusudur. Tartışmasız bir itikat anlayışı olan eserde “Alla, Rebbena, Allatagala, Mövla, Hak, Huda, Biribar, Hayy, Hayyul-Gafur, Rehim,” vb. Tanrı ismi ile “Kadır, Hükemayı-küllî-âlem, Vahudî-Kahhar, Kadırî-Jepbar, Halıkı-yekta, Ahmedi-Muktar, Vakıfı-Esrar, Repbil-Jelil” gibi sıfatlar geçmektedir.

Cenknâmelerde olduğu gibi Baba Rövsen Destanı’nda da Allah, Müslümanların yaptıkları savaşlarda en büyük yardımcısıdır. Cebrail aracılığı ile Hz. Muhammed, Hz. Muhammed aracılığı ile de Hz. Ali ve dolayısıyla Müslüman askerler Tanrı yardımına mazhar olurlar. Hikâyede, bin altın karşılığında Kaşamşam adıyla Mergup Şah’ın hizmetine giren Hz. Ali’nin yerine getirmek zorunda olduğu üç şart bulunmaktadır. Hz. Ali hem bu üç şartı yerine getirirken girdiği mücadelelerde hem de destanın son bölümünde kâfirlerle yaptığı savaşta hep Tanrı’ya yalvarır ve O’ndan yardım diler. Kaşamşam, ejderha ile mücadelesinde bir ara çok zor durumda kalır. O vakit Allah, Cebrail’i Hz. Muhammed’e gönderir:

“Onda Hudaytagala hezreti Jebrayıl alayhıssalama: -Barıp, habıbıma habar bergil ki, şirimi tomaşa kılsın- dedi. Hezreti Jebrayıl Resulî-Huda bul sözi barıp habar berdi. -Gelin, meniñ golumuñ arasından garañlar. Resulî-Huda otuz üç müñ sahabaları birlen Hezreti Jebrayıl alayhıssalamıñ gollarınıñ arasından garadılar. Gördüler ki Hz. Alı azdarha barar erdi... Hezreti Alı azdarhanı bu sıpatda görüp, Resulî-Hudanı çağırıp, medet dilâp, bir gazal okadı” (Kürenov, 2011: 58).

(Bunun üzerine Allah Teâlâ Hz. Cebrail Aleyhisselam’a: -Gidip, habibime haber ver ki aslanımı temaşa eylesin, dedi. Hz. Cebrail, bu sözü Allah Resulü’ne gidip haber verdi. Hz. Cebrail dedi: -Gelip, benim elimin arasından bakınız. Allah Resulü, otuz üç bin sahabesi ile Hz. Cebrail’in ellerinin arasından baktılar. Gördüler ki Hz. Ali, ejderhanın ağzına doğru gitmekteydi. O sırada Hz. Ali, ejderhayı gördü, Allah Resulü’nden medet dileyip, bir gazel okudu.)

Hz. Ali’nin bu zor durumu, Allah tarafından Cebrail ile kendisine bildirilen Hz. Peygamber, Allah’a yalvararak bir münacat okur ve Hz. Ali’ye yardım etmesini diler. Bunun üzerine Hz. Ali, sahip olduğu bu manevi güç ile ejderhayı öldürerek mücadelesinde galip gelir. Görüldüğü üzere, Cenknâmelerde olduğu gibi Baba Rövsen hikâyesinde de Cebrail aracılığı ile Hz. Muhammed, Hz. Muhammed aracılığı ile de Hz. Ali, Tanrı’nın yardımına mazhar olmuştur.

Cenknâmelerde dinî bir motif olarak özel isimleriyle geçen melekler Cebrail, Mikail, İsrail ve Azrail'dir (Çetin, 1997: 331). Baba Rövsen hikâyesinde Cebrail bir motif olarak yer almıştır. Cebrail dışında metinde Azrail, Mikail ve İsrail'in de adları geçmektedir. Cebrail, Tanrı'nın emrini Hz Muhammed'e bildirir ve ellerinin arasından Hz. Ali'yi gösterir. İsrail'in adı ise bir benzetme sırasında geçer. Hz. Ali, sahip olduğu manevi güç ile ejderha ile karşılaştığında öyle bir nara atar ki, sanki İsrail'in suru üflenmiş gibi olur.

Cenknâmelerde olduğu gibi Baba Rövsen'de de en önemli dinî motiflerden biri Hz. Muhammed'tir. Hikâyede Hz. Peygamber, "Mustapa, Muhammet Mustapa, Resulü-Huda, Ahmedi-Muhtar, Hak habibi, iki jahan andalibi, dürr-i yetim" gibi ifadeler ile anılmıştır. Hz. Muhammed dışında ismi geçen peygamberler: Âdem, Nuh, Musa, İsa, Davut, Süleyman, Lût, Şuayb, Yahya, Danyal, İdris, Eyüp, Yunus ve Zekeriya'dır. Hz. Muhammed dışındaki peygamberlerin hikâyede herhangi bir fonksiyonu yoktur.

Cenknâmelerdeki önemli dinî motiflerden biri de kelime-i şehadettir. İslam'ın ilk şartı olan kelime-i şehadet, Tanrı'nın birliğine ve Hz. Muhammed'in de O'nun elçisi olduğuna inanmaktır. Müslüman olmayanlar, Cenknâmelerde kelime-i şehadet getirerek Müslüman olurlar. Hikâyede Mergup Şah'ın Hz. Ali'den ilk şartı, ülkesindeki ekili alanlara büyük zarar veren ırmak üzerine bir bent yapmasıdır. Hz. Ali, kılıcı Zülfikar ile bir dağ keser ve ırmağın önüne koyarak bent yapar. Bu olağanüstü durumu Habeşli bir köle görür ve Müslüman olmak ister. Hz. Ali'de ondan üç kez Kelime-i Şahadet getirmesini ister.

Baba Rövsen destanında yer alan diğer dinî motifler dua ve suredir. Destanın başkahramanı Hz. Ali, her müşkülünde Allah'a dua eder ve O'ndan yardım diler. Bununla beraber destanda özel olarak "Fatiha suresi" ve "İsm-i azam" duası yer almıştır. Baba Rövsen ile Hz. Ali, Fatiha suresini okuyarak, Medine'ye altı aylık mesafede olan Berber şehrine kısa sürede varmışlardır. Hz. Ali, ejderhanın ağzına yaklaşmış, Zülfikar'ı çapraz tuttuktan sonra "İsm-i azam" duasını okuyup, ejderhanın ağzından girip kuyruğundan çıkmıştır.

4.3.2. Menkıbevi Motifler

Mucize, keramet, şekil değiştirme, sihir, fal, rüya, hayvanları itaat altına alma ve maddelerin mahiyetini değiştirme Cenknâmelerde görülen başlıca menkıbevi motiflerdendir. Cenknâmelerde en fazla Hz. Ali'ye ait keramet motifi görülmektedir. Bunlar; hastaları iyileştirme, ateşte yanmama, havada uçma, gaipten haber verme, tabiat kuvvetlerine hâkimiyet ve mekân aşmadır (Çetin, 366-380).

Bu motiflerden mucize ve keramet Baba Rövsen hikâyesinde de bulunmaktadır. Hz. Ali ile Hz. Peygamber'in arası altı aylık yol olduğu halde mucize gerçekleşir ve Hz. Muhammed ve sahabeler Cebrail'in elinin arasından ejderha ile karşılaşan Hz. Ali'yi görür-

ler. Yine Hz. Ali, Tanrı'nın yardımı ve Hz. Muhammed'in mucizesi sayesinde kerametler gösterir. Hz. Ali, Baba Rövsen'i atının arkasına alıp ve "İsm-i Azam" duasını okuyarak altı aylık mesafede olan Berber şehrine kısa zamanda varırlar. Yine Baba Rövsen Berber şehriden Medine'ye dönerken, Hz. Ali ona yarım adımda benim ismimi yarım adımda Hz. Muhammed'in ismini anarak yürü diye tembihler. Baba Rövsen altı adımda Medine'ye varır. Dolayısıyla Hz. Ali'nin gösterdiği kerametlerden mekân aşma, çok kısa zamanda mekân değiştirme Baba Rövsen hikâyesinde sıkça işlenmiştir.

Baba Rövsen hikâyesindeki olağanüstülüklerden biri de Kaşamşam'ın birinci şartı yerine getirmesi sırasında görülür. Hz. Ali, kendinden istenilen ilk şartı yerine getirmek için ırmağın yanına gelir. Zülfikar ile bir dağ ikiye böler ve kestiği parçayı ırmağın önüne set yapar. Sonra eli ile bu parçayı bastırır ve dağ parçası tamamen kaybolur. Tekrar taşı çıkarınca parmaklarının arasından on sekiz nehir suyu akar.

4.3.3. Efsanevi Motifler

Türk destan, efsane ve masallarında sıkça rastlanılan ejderha, efsanevi bir motif olarak Cenknâmelerde de görülmektedir (Çetin, 1997: 407). Cenknâmelerde korkutucu bir varlık olarak görülen ejderhaya Baba Rövsen destanında da rastlamaktayız. Mergup Şah'ın Hz. Ali'den ikinci şartı ülkesine zarar veren bir ejderhayı öldürmesidir. Anlatmalarda muhtelif şekillerde tasvir edilen ejderha, Baba Rövsen'de de korkutucu ve oldukça heybetli bir varlık olarak tasvir edilmektedir:

"... Azdarha misli dag dek bolup, yeryüzünü tutup yatıpdır. ... Emma oşol vağt azdarha hem oyanıp, haybat bile pışgırıp, agzın açıp, bir tartdı. Dağlar yerinden gozgaldı. Yerler lunda-lunda boldı... Hezreti Alınıñ asla ayakları yer tutmadı. Ayakları gâhi onda, gâhi munda boluverdi (Kürenov, 2011:57). (Ejderha dağ gibi olup, yeryüzünü tutup yatmaktadır. ... O vakit ejderha uyanıp, heybet ile kükreyip ağzını açtı. Dağlar yerinden oynadı. Yerler parça parça oldu. ... Hazreti Ali'nin ayakları yerden kesildi. Ayakları gâh orada gâh burada oluverdi.)

Bu kadar heybetli olan ejderha karşısında çaresiz kalan Hz. Ali, Tanrı'nın yardımına mazhar olur ve Hz. Muhammed'in duasını alarak, sahip olduğu bu manevi güç ile ejderhayı öldürür.

4.3.4. Hayvanlar

Cenknâmelerde en çok ismi geçen ve vakanın gidişatına katkıda bulunan at, sözlü ve yazılı edebiyatımız ile inançlarımızda efsanevi bir at olarak görülen Döldül'dür (Çetin, 417). Mısır Hükümdarı Mukavkıs'ın, 627 yılında Hz. Muhammed'e gönderdiği kıymetli

hediyeler arasında bulunan katıra hızlı yürüyüşü ve çevikliği dolayısıyla “kirpi” anlamına gelen Döldül adı verilmiştir. Bu boz renkli katırın erkek veya dişi oluşu hususunda kesin bir kayıt bulunmamaktadır. Konuyla ilgili Türkçe literatürün hemen hepsinde “beyaz renkli dişi katır” ifadesi kullanılmışsa da Arapça kaynaklardaki rivayetlerde (Âmirî, II, 165; Halebî, III, 431) onun erkek olduğu belirtilmiştir (www.diyantislam.com).

Türklerdeki göçebe yaşam tarzı hareketli ve aktif olmayı gerektirdiğinden at en başta gelen unsur olmuştur. Bozkır insanı onunla göç etmiş, avlanmış, savaşa gitmiş; onun etinden, sütünden yararlanmış. Dolayısıyla at, bozkır insanının her şeyi olmuştur. Divânu Lugâti't-Türk'te geçen “Kuş kanadı ile er atı ile.” söyleyişi de bunun en güzel ifadesidir. Şamanist törenlerde at, şamanın gökyüzüne çıkacağı bineği ve kurban hayvanı olarak önemli bir işlev edinmiştir. Yine at, savaştaki yararlarından dolayı kuvvet ve kudret simgesi olmuştur. Bunun en güzel tezahürünü efsane, destan ve hikâyelerimizde görebiliriz. Destan kahramanın en değerli varlığı, yakın arkadaşı, onun can yoldaşı atıdır. Köroğlu'nun Kırat'ı, Alpamış'ın Bayçıbar'ı, Manas'ın Ak Kula'sı kahramanların mücadelelerinde onların zafer ortağı ve en büyük yardımcılarıdır. Cenknâmelerde de aynı şekilde Döldül, Hz. Ali'nin en önemli yardımcısıdır. Birçok olağanüstü özelliklere sahip olan Döldül sayesinde Hz. Ali pek çok müşkülün üstesinden gelir. Hz. Ali'nin isimlerinden biri de “şâh-ı düldül-süvâr”dır.

Baba Rövsen hikâyesinde yardımcı tip olarak yer alan Döldül, her zaman Zülfikar ile birlikte anılır. Köle olarak Mergup Şah'ın hizmetine giren Hz. Ali, kendisinden istenen ilk şartı yerine getirmek için yola çıkar. Büyük bir ağacın altında dinlendikten sonra önce Allah'a bir münacat okur ve ardından Döldül'ü çağırır:

“Bu gün derkar bolduñ dağı-daşlara,
Döldül bilen Zülpükarım, gel imdi,
Hemrahım erer sen müşgil işlere,
Döldül bilen Zülpükarım, gel imdi.”

(Bugün aşikâr oldun dağlara taşlara
Döldül ile Zülfikar'ım gel şimdi,
Yoldaşım olursun müşkül işlere,
Döldül ile Zülfikar'ım gel şimdi.)

Sen erer sen din yolumda çıragım,
Yer yüzüne gökden inen Bıragım,
Haktagala beren atım-yaragım,
Döldül bilen Zülpükarım, gel imdi.”

Sensin din yolunda ışığım,
Yeryüzüne gökten inen Burak'ım
Hak Teâlâ'nın verdiği atım silahım,
Döldül ile Zülfikar'ım gel şimdi.)

(Kürenov, 2011: 47)

Cenknâmelerden Mukâtil Cengi'nde Düldül Tanrı'nın bir armağanı olarak telakki edilmiştir: "Hak Ta'ala Düldül'ü virdi bize/ Zülfikar'ı eylemek çün gâzâ" (Çetin, 1997: 419). Benzer bir söyleyişi Baba Rövsen'de de görmekteyiz. Yukarıdaki dörtlükte Hz. Ali Düldül'e seslenirken gökten inen Burak'ım, Allah tarafından verilen atım, silahım demesi bu düşüncenin ifadesidir. Hz. Ali'nin bu seslenişi Düldül ile Zülfikar'a ayan olur, Kamber Baba Düldül'ü eyerler, Zülfikar'ı eyerin yanına asar, kuyruğunu burup Düldül'ü yola salar. Düldül altı aylık mesafeyi bir saat içinde alarak Hz. Ali'nin yanına varır.

Yine hikâyenin son bölümünde Hz. Ali, elleri ve ayakları zincirlenmiş iken karşısında yedi bin kâfir askeri görünce, Hz. Muhammed ve birçok sahabenin ismini andıktan sonra bir nara atar ve bu narayı duyan Düldül ile Zülfikar o anda hazır olurlar. Düldül ile Zülfikar'ına kavuşan Hz. Ali kâfirlerin üzerine saldırır ve hepsini mağlup eder. Baba Rövsen hikâyesinde Düldül, Hz. Ali'nin en önemli yardımcısıdır.

4.3.5. Aletler

Tanrı tarafından Düldül ile birlikte Hz. Ali'ye bahşedilen Zülfikar, birçok efsanevi özelliklere sahiptir ve Cenknâmelerde Hz. Ali'nin en büyük yardımcısıdır. Bu kutsal kılıç, bazen kırk bazen de yüz elli arşın uzamaktadır ve taşı kesecek kadar da keskindir (Çetin, 1997: 424-425). Baba Rövsen destanında Hz. Ali, kendisinden istenen ilk şartı yerine getirirken Zülfikar'ın olağanüstü gücünden yararlanır. Irmağın suyunu kesmek için bent yapmak zorunda olan Hz. Ali, yüz metre uzayan kılıcı Zülfikar ile koca bir dağı ikiye ayırır ve bunu alıp ırmağın önüne koyar:

"...Ondan soñ Hezreti Alı Zülpükarı gulapından çıkarıp, yazdı, Zülpükar yüz gez süyüdi. Ondan soñ Hezreti Alı bir dağın düybüne barıp, "Bismilla"diyip, Zülpükarı bir daga saldı. Derhal Zülpükar dağı kesip ötdi." (...Ondan sonra Hz. Ali Zülfikar'ı kınından çıkarıp, serdi. Zülfikar 100 arşın uzadı. Sonra Hz. Ali bir dağın dibine geldi "Bismillah" diyerek Zülfikar'ı dağa çaldı. Zülfikar o anda dağı kesip geçti...)

4.3.6. Savaş

Cenknâmelerde savaşın sonunda başta padişah olmak üzere, Müslüman olanlar başışlanır, olmayanlar öldürülür. Fethedilen yerlerdeki put hane ve kiliseler yıkılır, yerlerine mescitler yapılır. Gerekli ganimetler alındıktan sonra da Medine'ye dönülür (Çetin, 1997: 433). Baba Rövsen hikâyesinde Hz. Ali, Mergup Şah ve askerlerini mağlup ettikten sonra, onları İslamiyet'e davet eder. Kâfirler Müslüman olur, put haneleri yıkılıp yerlerine camiler yapılır:

Yine Cenknâmelerde savaş sonunda fethedilen kale ya da şehre bir bey tayin edilir. Orada Müslümanların hâkimiyetini kabul eden bir topluluk meydana getirilir. Baba Rövsen'de de Hz. Ali, Müslüman olan ve İslamiyet'e hizmet etmeye başlayan Mergup Şah'ı, kendi yurduna padişah yapar ve şehri ona bırakarak Medine'ye döner.

4.3.7. Kıyafet Değiştirme

Cenknâmelerde sıkça görülen savaş hilelerinden biri olan kıyafet değiştirme motifi Baba Rövsen'de yoktur. Hz. Ali, Baba Rövsen'in borcu olan bin altını elde edebilmek için kendisini Kaşamşam adıyla pazarda köle olarak sattırmıştır. Metinde, Hz. Ali'nin köle kıyafeti giydiği ile ilgili bir bilgi yoktur. Ancak, onun akıllı bir davranış sergileyerek kendini köle olarak sattırması anlatmada bir motif özelliği göstermektedir.

4.3.8. Din Değiştirme

Hz. Ali Cenknâmelerinin fikri yapısı İslamiyet'i yayma temeli üzerine bina edilmiştir. Dolayısıyla bir cengin başlamasına sebep ne olursa olsun, sonunda insanların Müslüman olmalarını sağlamaktadır (Çetin, 1997: 446). Baba Rövsen hikâyesinde de bir Müslüman'ın Yahudi bir tüccara olan borcunu ödemek için yola çıkan Hz. Ali, hikâyenin sonunda Berber şehrini İslamlaştırarak Medine'ye dönmüştür. Cenknâmelerde gayr-i müslim tipler rüya yoluyla, kılıç zoru ile mucize ve keramet gibi çeşitli şekillerde Müslüman olurlar. Baba Rövsen hikâyesinde iki farklı şekilde Müslüman olma görülmektedir. Birincisi keramet yolu ile Müslüman olmadır. Hz. Ali'nin Zülfikar ile koca bir dağ keserek, büyük bir ırmağa bent yapmasına şahit olan Habeşli bir köle, gördüğü bu keramet üzerine Müslüman olur. İkincisi de destanın sonunda Hz. Ali ile savaşan kâfirlerin, aman dileyerek Müslüman olmasıdır ki, bu da kılıç zoru ile Müslüman olmaya bir örnek teşkil eder.

4.3.9. Formel Sayı

Türk destanlarında ve diğer anlatmalarda sayılar önemli motiflerdendir. Üç, beş, yedi, on iki, kırk gibi sayılar formülistik olup, pek çok kültürde de karşımıza çıkmaktadır. Formülistik sayılar Cenknâmelerde olduğu gibi Baba Rövsen hikâyesinde de önemli motiflerden biridir. Üç, altı, yedi ve kırk Baba Rövsen'de en sık kullanılan sayılardır. Hz. Peygamber, Baba Rövsen'in müşkülünü kim giderecek diye üç kez sormuş; Mergup Şah, Hz. Ali'den üç şartı yerine getirmesini istemiş; Hz. Ali, Müslüman olmak isteyen Habeşli köleden kelime-i şehadeti üç kez tekrar etmesini dilemiş; Hz. Ali ejderhayı üç günlük yoldan görmüştür.

Medine ile Berber şehrinin mesafesi altı aylık yoldur. Baba Rövsen, Mergup Şah'tan bin altını aldıktan sonra, yarım adımda Hz. Muhammet'in yarım adımıda Hz. Ali'nin adını okur ve altı adımda Medine'ye varır.

Kaşamşam, kendisinden Ali adlı bir eri yakalayıp getirmesi istenildiğinde yanına kırk pehlivan ve yedi deve yükü zincir istemiştir. Yedi deve yükü zincir ile elleri ve ayakları bağlı olan Hz. Ali'nin üstüne Mergup Şah'ın haber salması üzerine yedi bin kâfir askeri gelmiş, Hz. Ali'nin bu yedi bin kâfir ile olan savaşını yedi kat gökteki melekler izlemiştir. Berber şehrini İslamlaştıran Hz. Ali, Medine'ye kırk deve yükü altın ile dönmüştür.

SONUÇ

18. yüzyıl, Türkmen yazı dilinin oluşmaya başladığı bir dönemdir. Özellikle Türkmenlerin büyük şairi Mahtumkulu'nun şiirlerinde, ağızlardan yazı diline kelimelerin geçtiği görülmüştür. Nurmuhamet Andalıp, bu yüzyılda hem sözlü gelenekten hem de yazılı edebiyattan yararlanarak yazdığı destanları ile dikkat çekmiştir. Andalıp, mensubu olduğu toplumun Hz. Ali'ye karşı beslediği sevgiyi ve duyduğu saygıyı Baba Rövşen hikâyesinde işlemiştir.

Alevî-Bektaşî geleneğinde Hz. Ali'den övgüyle bahsetmek, ona bağlı olduğunu söylemek olmazsa olmaz bir durumdur. Yine Mevlevî şairler arasında da Mevlânâ'yı anmak ve övmek üzere yazılan şiirler Mevlevî geleneğinin bir özelliğidir. Dolayısıyla her iki zümrenin şairleri, mensubu oldukları geleneğin şartlarını yerine getirmişlerdir. Ancak Türkmenistan sahasına mensup Alevi olmayan Sünni bir şairin, hiçbir mecburiyeti olmadan Hz. Ali'ye övmesi, ona olan derin sevgisini dile getirmesi çok daha kıymetlidir. Türkmenlerin 18. yüzyılda Safevi saldırıları nedeniyle büyük acılar yaşadıklarını göz önüne aldığımızda, Andalıp'ın bu eseri daha da anlam kazanmaktadır. Bu da şairin mensup olduğu kitlede, yani Türk milletinde var olan Hz. Ali sevgisi ve bağlılığıyla açıklanabilir.

Dolayısıyla Hz. Ali sevgisi, Hz. Ali ve evlatlarını övme gayreti sadece Anadolu ve Balkanlar'da yaşayan "Alevi-Bektaşî" başlığı altında toplanan zümrelere ait bir hususiyet değildir. "Alevi-Bektaşî" olmayan zümrelerde de yaygın olan bir durumdur. Türkmenistan sahasına ait olan Baba Rövşen hikâyesi de bunu ortaya koymaktadır.

KAYNAKÇA

- AÇA, Mustafa. (2003). "Oğuznamecilik Geleneği ve Andalıp Oğuznamesi". IQ Kültür Sanat. İstanbul.
- ADİLOĞLU, Adilhan; TEMİZKAN, Mehmet. (2008). "Fazilet-nâme ve Baba Rövşen'de Hz. Ali Tasavvuru". Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Velî Dergisi, S. 48.
- Nurmuhamet Andalıp, Lirika. (1976). Haz. A. Meredov, A. Nuryagdiyev. Aşgabat.
- ATAYEV, Kakacan. (1998). XVIII. Asır Türkmen Edebiyatı. Aşgabat.
- COVAN, J. Milton. (1980). A Dictionary of Modern Written Arabic. Ed: Otto Harrassowitz. Wiesbaden.

- ÇETİN, İsmet. (2005). "Türk Halk Edebîyatı'nda Hz. Ali". İslâm İnançlarında Hz. Ali. Haz: Ahmet Yaşar Ocak. Ankara.
- ÇETİN, İsmet. (1997). Türk Edebîyatında Hz. Ali Cenknâmeleri. Ankara.
- ÇETİN, İsmet. (2007). "Baba Röşen Destanı Üzerine Bir İnceleme". I. Uluslararası Türk Dünyası Kültür Kurultayı Bildiri Kitabı. Ed: Fikret Türkmen, Gürer Gülsevin. İzmir. s.639-646.
- DEMİR, Necati. (2011). "Türk Düşünce Dünyasında Hz. Ali". Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi, S. 60, Ankara.
- EKİCİ, Metin. (2004). Türk Dünyasında Köroğlu. Ankara.
- KAPLAN, Mehmet. (2007). Türk Edebîyatı Üzerine Araştırmalar III Tip Tahlilleri. İstanbul
- KÜRENOV, Rahimmemmet. (Haz.). (2011). Nürmuhammet Andalıp, Baba Röşen Dessanı. Aşgabat.
- MEREDOV, A. (1970). Andalıp ve Türkmen Yazuv Edebiyatında Tahmıs Yazmaklık Debi. Aşgabat.
- Nürmuhammet Andalıp. (1976). Lirika. Haz.: A. Meredov, A. Nuryagdiyev. Aşgabat.
- Nürmuhammet Andalıp. (2011). Baba Röşen. Haz.: Rahimmemmet Kürenov. Aşgabat.
- DEMİR, Necati. (2011). "Türk Düşünce Dünyasında Hz. Ali". Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Velî Araştırma Dergisi, S.60, Ankara.
- ŞAHİN, Halil İbrahim (2011). Türkmen Destanları ve Destancılık Geleneği. Ankara.
- ŞIHNEPESOV, Aman. (2008). XVIII. Asır Türkmen Edebiyatı. Aşgabat.
- www.diyaretislam.com/duldul.html 18.03.2014.

EK

**NURMUHAMMET ANDALIP,
BABA RÖVŞEN, HAZ.:
RAHİMMEMMET KÜRENOV,
TÜRKİYE TÜRKÇESİNE
AKTARAN: SONER SAĞLAM**

Haberleri rivayet edenler şöyle buyururlar ki Medine şehrinde Baba Rövşen adında oldukça fakir bir sahabe vardı. Kendisinin çokça evladı vardı. Bir Yahudi'ye bin altın borcu olan Baba Rövşen, bu borcunu bir türlü ödeyemiyordu. O Yahudi bir gün gelip:

- Ey Baba Rövşen, bu gün paramı ver. Veremeyeceksen ya benim dinime gir ya da kızını bana ver, dedi.

O vakit Baba Rövşen çaresiz:

- Ey Yahudi, sen bana yarın öğleden sonraya kadar mühlet ver, Allah izin verirse, paramı bulup veririm. Eğer bulamazsam, senin bu üç şartından birini kabul ederim, dedi.

Yahudi, "Bu zaten fakir, yarın öğleden sonraya kadar nereden bulup verir?" diye düşündü. Baba Rövşen: "Ben bulup veririm." deyip, vade istedi. Tüccar kabul etti ve Baba Rövşen'e mühlet verdi.

Baba Rövşen çaresiz, "Medine camiine varıp Hz. Peygamberin yanında ağlayayım." diyerek tüccarların yanından geçip gidiyordu. O sırada bir tüccar:

- Ey Baba Rövşen, iyi yolculuklar. Nereye gidiyorsun, dedi.

Baba Rövşen:

- Bir Yahudi'ye bin altın borcum vardı. Beni çok sıkıştırdı. Ahir yarın öğleden sonraya kadar mühlet aldım. Hz. Peygamberin yanına varıp, mübarek ayaklarına yüzümü sürüp eğilsem, belki beni bu beladan kurtarırlar diye, o tüccarın parasını istemek için, Hz. Peygamber'e giderim, deyip geçiverdi. Bunun üzerine o tüccarlar kahkaha ile gü-lüp, onunla dalga geçerek:

- Ey Baba Rövşen, evvela sen kendin fakirsin, peygamberin ise senden daha fakirdir. Sen gittiğinde kalesinden malı gelir mi, ya da sahrasından devesi veya bezirgânı gelir mi ki sana para versin, dediler.

Tüccarların söylediklerine Baba Rövşen'in canı çok sıkıldı, başına ağırlık çöktü, gözlerinden damla damla yaş döküp, cümle peygamberleri yâd edip, Perverdigâr'a¹ münacat okudu. Baba Rövşen'in münacatı budur:

Ey dostlar, çoktur gönlümün arzusu,

Muradımı bir Allah'tan dilerim.

Hak Kendi'dir tüm dertlerin dermanı,

Zâr eyleyip, Rabbena'dan dilerim.

On sekiz bin âlem ile dağları,

Kurt-karınca ile bülbül ü kargayı,

O yarattı ama ile sağları,

Gedayım ben, o Şah'tan dilerim.

1 Perverdigâr: Allah, yaratan.

Üç yüz yıl yürümüş dilde senası,
Dergâhında bağışlandı günahı,
Cümle peygamberlerin baba-anası,
Âdem ile o Havva'dan dilerim.

Mekke'nin binasının imaret eden,
Tüm insanlar onu ziyaret eden,
Kadir Mevlam Kendi müjde eden,
O Halil İbrahim'in den dilerim.

Belki, acıyacak gözüm yaşına,
Yarattı kâfiri dört tarafında,
Ağaç içre bıçkı geldi başına,
O ruh-ı Zekeriya'dan dilerim.

Yahudi elinden çıksam selamet,
Bir aziz başıma nice melamet,
Kuyu içinde bulan kurb-ı saadet²,
Yusuf ile Züleyha'dan dilerim.

Ümmet için gözden terk edip hâbın,
Saçarlar her zaman dürr-i nâ-yabın³,
Açarlar mahşerde şefaât bâbın,
O Muhammet Mustafa'dan dilerim.

Düldül binip, Zülfikar'ı elinde,
Melekler durur sağ u solunda,
Havz-ı Kevser sulu kâse elinde,
Rövşen der, Murtaza'dan dilerim.

Baba Rövşen bu münacatı tamamladıktan sonra tüccarların yanından geçip, Medine camiine vardı. İnleye inleye ağlayarak, selam verip, içeri girdi. Allah Resulü'nü görüp, ziyaret etti. Arz-ı hâlini beyan eyleyip, o Hazreti S.A.V'e bakarak bir gazel okudu. Baba Rövşen'in gazeli budur:

Sadakan olayım âlem serveri,
Mazlumlara lütf u inayet var mı?
Dev, peri, ins ü cinsin rehberi,
Gariplere zerre kifayet var mı?

Düşmüştür başıma Hakk'ın belası,
Bu gün viran oldu gönlüm kalası,
Dinmeden akar iki gözüm cilasası,
Bundan fazla bana musibet var mı?

Hiç kimse olmasın ben gibi giriftar,
Bir tüccara bin altın borcum var,
Dergâhına ağlayıp geldim intizar,
Şaşırın kullara beşaret var mı?

Yarın öğleye mühlet verdim özümü,
Ya Mustafa itimat eyleyin sözüme,
O zengin, ben fakir, alır kızımı,
Devrinizde böyle rivayet var mı?

Doğru yolun benim elim tutmasa,
Bu hacetim bu gün sizden bitmese,
Kendi dinine katar o güne yetmese,
Ümmet içre ben gibi kesafet⁴ var mı?

Baba Rövşen der, külfetim bisyâr⁵,
Yalnız başım bin belaya giriftâr,
Evvel-ahir sen olmasan medet-kâr,
Asi ümmetlere şefaât var mı?

2 Kurb: Yakınlık. Yakında oluş. Yakın olmak. Yakınlık kazanmak. (Zamanda, mekânda, nispette ve kuvvette kullanılır.)

3 Dürr-i na-yab: Nadir bulunan inci.

4 Kesafet: 1. Bulanıklık. Kir. Açık veya berrak olmamak.

5 Bisyar: Ziyade, çok, fazla.

Allah Resulü Baba Rövsen'den bu sözü işittikten sonra, seslendi:

- Ey insanlar, Babanın sıkıntısını bitirecek kim var, dedi. Üç kez seslendi. Hiç kimseden ses çıkmadı. O vakit Şah-ı Merdan Ali sıçrayıp yerinden kalktı. Hazreti Ali Kerremallâhü Vechehu⁶ talepte bulunarak:

- İcazet verseniz inşallah biz bitiririz, dedi.

Allah Resulü:

- Ey Ali, sizin Düldül ve Zülfikar'dan başka bir şeyiniz yoktur, nasıl bitireceksiniz, dedi.

Hazreti Ali:

- Ya Resulullah, malım yoksa başım vardır. Başım sağ ise, mal bulunur, dedi. Ondan sonra Allah Resulü icazet verip, Hazreti Ali'yi yola saldı. Hazreti Ali Kerremallâhü Vechehu camiden çıkıp, Baba Rövsen'in elinden tuttu ve yola revan oldular. Yolda giderken, İmam Hasan ile İmam Hüseyin'i dışarıda oynarken gördüler. Çocuklar babalarını görünce koştu, hürmetle selam verip dediler:

- Ey baba, nereye gidersiniz?

Hazreti Ali:

- Ey yavrularım, Baba Rövsen'e bir müddet yoldaş olup gidiyorum, siz dönün. Ben inşallah gelirim, dedi. O zaman İmam

6 Kerremallâhü Veche: Allah vechini mükerrem kıl-sın, meâlinde dua olup Hz. Ali (R.A.) hiç putlara secde ve ibadet etmediği ve çocukluktan beri Allah'a secde ettiğinden, onun ismi anıldığında hürmeten söylenir.

Hasan ile İmam Hüseyin bunu kabul etmediler. Ondan sonra Hazreti Ali oğullarına nasihat etti, onları sevdi ve bir gazel okudu. Hazreti Ali'nin gazeli budur:

Dönün şimdi iki gözümün ruşeni,
Felek beni saldı böyle bir işe,
Her yerde çoktur babanın düşmanı,
Gece gündüz yalnız gider her yana.

Dayanak eyledim daim nam-ı Allah'ı,
Himayet eyledim Hak Mustafa'yı,
Sabah akşam kendim isteyip belayı,
Gezerim ben çölü, dağı, deryayı.

Bazılarını gördüm, verdim canımı,
Bazılarının su gibi akıttım kanını,
Bazısının leş eyledim tenini,
Bazısını attım su-yı semaya⁷.

Her ne kismet yazıldıysa görürüm,
Kanımı görsem kavgaya girerim,
Şehzadeler melül olmayın, gelirim,
Bırakın beni, yoldaş olayım Baba'ya.

Babanız der, ben sizlere pervane,
Bu dünyada benden nam u nişane,
Taze gülsünüz, varmayın bâd-ı hazana,
Oturun tevekkül eyleyip Huda'ya.

Şehzadeler bu sözü işitip döndüler. Hazreti Ali, Baba Rövsen ile Medine şehrin-den çıkıp sahraya doğru yürüdüler. O vakit Baba Rövsen:

7 Su-yı sema: göğe doğru.

- Ey Ali, bir yerde gömüp sakladığın dünyalığın var mı, dedi.

O zaman Hazreti Ali:

- Ey Baba Rövsen, bizde dünyalık ne geçer. Bize dünya düşmandır. Biz de insanlar gibi dünyayı dost görsek, bize de dünya bulunur. Zira ben dünyadan kaçırım, dünya benden kaçır, dedi.

Bunun üzerine Baba Rövsen:

- Ali, şimdi dünya sizde olmasa, bende olmasa, kimde olacak, deyip, felekten şikâyet etti. Nice yerlerden misal getirip, gönlü gam dolu olarak bir gazel okudu. Baba Rövsen'in gazeli budur:

Sana gelip hayrımı bilmedim,
Günbegün, dem-bedem betersin, dünya!
Gaflet ile yürüdüm düşünmedim,
İyi sanmışım şimdi geçersin, dünya!

Niceleri eteğini tutmuştur ele,
Nicesini mal verip çıkardın çöle,
Ulaşılmaz menzile, varılmaz yola,
Susatıp, yorup gidersin, dünya.

Bazı insanların vaktini hoş edip,
Bazısını uçan kuş gibi edip,
Bazısını kaygı-gama düşürüp,
Hepsinin başına yetersin dünya.

Bazısın gönlün avlayıp almışsın,
Başını döndürüp şaşırtmışsın,
Herkese bir türlü oyun kurmuşsun,
Meşgul edip ahir yenersin, dünya.

Evvel dolu değildin, şimdi de boşsun,
Her kim dost görse, onun malısın,
Meclis içre görkemli serv-i nâzsın,
Kimi gafil görsen tutarsın, dünya.

Evvel-ahir gelen pakize kızsın,
Maşuklar içinde candan azızsın,
Aşığına şeker-baldan lezizsin,
Mest-i bî-ihiyar edersin, dünya.

Bir güzelsin, adın "dal" ile "nun" dur,
Gamından taliplerin gözyaşı hundur.
Sana gelenlerin hâli perişandır,
İşve ile oyun edersin, dünya.

Birinin eline verip sen revaç,
Birini eyledin müflis-i gallaç,⁸
Birini eyledin aç ve yalın aç,
Birini birine satarsın, dünya.

Gam yolunda büyük kervanlar kalıp,
Kaygı ile onun etrafını alıp,
Külfet ejderhası zehirler salıp,
Bu Rövsen kulunu n'edersin, dünya?

Baba Rövsen bu sözü tamamladıktan sonra, onun bu sözlerine acıyan Hazreti Ali, Baba Rövsen'e güzel sözler söyleyerek, bir gazel okudu. Şah-ı Merdan'ın gazeli budur:

Dünya desen, Baba Rövsen,
Gel, arkama bin şimdi.
Essin gidip, yıkılırsın,
Sıkıca gözünü yum şimdi.

8 Gallaç: Yoksul, fakir.

Nereye gitsem, bire iletcek,
Göz görmeyen yere iletcek,
Altı aylık yola iletcek,
Kerametimi gör şimdi.

Yoksulluk ile oldun eda,
Sana canımı kılayım feda,
Borçlu kalmak kahr-ı Hüda,
Zinhar, heder kıl şimdi.

Pazara götür beni alıp,
"Kölem" deyip, beni satıp,
Medine'ye git, dönüp,
Sen tüccara ver şimdi.

Aziz başım sana kuldur,
Borcunun ilacı budur,
Müslümanısın dinin birdir,
Borcundan kurtul şimdi.

Adım Ali Şah-ı Merdan,
Yine derler Şir-i Yezdan,
Dostlar bana olur handan,
Sözüm kabul eyle şimdi.

Hazreti Ali Kerremallâhü Vechehu bu sözü tamamladıktan sonra:

- Ey Baba, gel, benim arkama bin, deyip Baba Rövsen'i mübarek arkalarına alıp, sıkıca oturttu. Yine Hazreti Ali:

- Ey Baba Rövsen, şimdi sen gözünü yumup, "Elhamı" bir kez okuyup, "Veleddâllîn, âmin!" deyip, gözünü aç, dedi.

Baba Rövsen tamam dedi. Gözünü yumup, "Elhamı" okudu. "Âmin" deyip, gözünü açtığıında, kendini başka bir yerde gördü. Baba Rövsen çok şaşırıldı:

- Ey Ali, burası nasıl yerdir? Bu şehrin adı nedir, dedi.

Hazreti Ali:

- Ey Baba Rövsen, bu şehrin adına Berber şehri derler. Medine buraya altı aylık yoldur, dedi. O zaman Baba Rövsen:

- Ey Ali, bir anda bu altı aylık yolu nasıl aldın, siz nasıl bülent-pervaz⁹ yiğit imişsiniz, dedi. Ondan sonra Baba Rövsen Hazreti Ali'ye bakarak, ondan cevap isteyip, bir gazel okudu. Hazreti Ali de cevap verdi. Baba Rövsen'in gazeli budur:

Baba Rövsen:

- Kurbanın olayım, ey genç yiğit,
Aslen nasıl bülent-pervaz imişsin?
Kahramanlıkta aslan endam, yiğit,
Aslen nasıl bülent-pervaz imişsin?

Ali:

- Beni sorsan, Baba, Hakk'ın aslanıyım,
Aslen kendim sahipkırırım¹⁰.
Meydana girince erlerin eriyim,
Aslen kendim sahipkırırım.

Baba Rövsen:

- Peygamber yanında nüvaz¹¹ eyledin,
Hiç kimse söz etmezken avaz eyledin,
Altı aylık yola pervaz eyledin,
Aslen nasıl bülent-pervaz imişsin?

9 Pervaz: Uçmak, uçan, uçucu.

10 Sahipkırın: Her zaman muvaffak olan ve üstünlük kazanan hükümdar.

11 Nüvaz: Okşayıcı, taltif edici, iyi edici.

Ali:

- Her yerde gariplerin yardımcısıyım,
Müslüman kulun iyi ameliyim,
Düldül ile Zülfikar'ın sahibiyim,
Aslen kendim sahipkırırım.

Baba Rövsen:

- Gönlüm Hak yoluna meyil eyledin,
Kerametın bana zahir eyledin,
Beni çok hayretlere düşürdün,
Aslen nasıl bülent-pervaz imişsin?

Ali:

- Korkma, Baba, asan olur müşkülün,
İnşallah, netice bulur hâsılın,
Gözlerime cilve verir menzilin,
Aslen kendim sahipkırırım.

Baba Rövsen:

- Kendin pehlivansın, aslan sıfatlı,
Meydana girince Rüstem kuvvetli,
Melek yüzlü, Cebrail kanatlı,
Aslen nasıl bülent-pervazsın?

Ali:

- Meydana girdiğimde, işim ihtimam,
Bir zamanda nasıl işler serencam,
Yedi asman koydu bana yedi nam,
Aslen kendim sahipkırırım.

Baba Rövsen:

- Göz açınca kıldın vatani berbat,
Doğrusunu de, ey âleme ruhsat,
Beşer oğlu musun yahut peri-zât,
Aslen nasıl bülent-pervazsın?

Ali:

- Hayber kalesini viran kılmışım,
Küfür ehline şur¹² u kavga salmışım,
Murtaza ben, ibn-i Ebu Talip'im,
Aslen kendim sahipkırırım.

Baba Rövsen:

- Rövsen'e eyle adını müberra¹³,
Yüzünde zahirdir nur-ı hüveyda¹⁴,
Ya meğer imişsin sen o Şir-i Dergâh,
Aslen nasıl bülent-pervazsın?

Ali:

- Adım Ali, arş u âla yerimdir,
Gece gündüz gaza hayr-ı hayyımdır,
İnan sözüme, Hak şahidimdir,
Aslen kendim sahipkırırım.

Baba Rövsen ile Hazreti Ali bu sözü tamamladılar. Ondan sonra Hz. Ali, Baba Rövsen'in sarığının bir ucunu mübarek boyunlarına bağlayıp, yine bir ucunu Baba Rövsen'in eline verdi. Hazreti Ali Baba Rövsen'e:

- Ey Baba Rövsen, zinhar benim sözüm-
den dışarı çıkma, diyerek, nasihat etti:

- Baba, beni köle deyip, pazara alıp gö-
tür. Adımı da Kaşamşam¹⁵ koy. Değeri-
mi sorarlarsa, bin kölenin değeridir, deyip,
Baba Rövsen'e bakarak bir söz dedi:

12 Şur: Kavga, gürültü.

13 Müberra: Noksansız.

14 Hüveyda: Aşık.

15 Kaşamşam: "A Dictionary of Modern Written Arabic" adlı eserde qaşam kelimesinin karşılığı aslan olarak verilmiştir. Kaşamşam kelimesi de bu kullanımda "Şam'ın Aslanı" olarak anlamlandırılabilir.

Sana diyeyim ah u zârım,
Sözüm kabul eyle, Baba.
Bundan başka yoktur işim,
Düşünüp işit, Baba.

Bu işe inansın rakip,
Halvet eyle, her yana bakıp,
Sarığını boynuma takıp,
Bir ucundan tut, Baba.

Haber sorsalar özünden,
Dönme doğru sözünden,
Ben gideyim senin izinden,
Yola girip git, Baba.

İhtiyarımdır eline,
Bakma sağına soluna,
Başım verdim yoluna,
Bu şehre sat, Baba.

Asan olsun müşkülün,
Tiz paraya kavuşsun elin,
Eline nakit alıp pulun¹⁶,
Tez buradan dön, Baba.

Kaşamşam de, sorsa adım,
Budur sana, ihtiyatım.
Hasan, Hüseyin züryadım,
Gidince, selam söyle, Baba.

Hülasa, Baba Rövsen bu sözü işitip, çaresiz kabul etti. Sarığını Hazreti Ali'nin boynuna taktı, bir ucundan da kendisi tutarak, Hazreti Ali'yi yedekleyip, Berber

şehrinin köle pazarına vardı. Pazardakiler onları görüp, temaşa eylediler. Bütün halk Kaşamşam'a hayran oldu. Ama Baba Rövsen'in kölesine bir kişi bile alıcı olmadı. Bu şehrin padişahının adına Mergup Şah derdiler. Bu sırada derhal Berber şehrinin padişahı Mergup Şah'a haber geldi:

- Ey şah-ı âlem, pazara bir köle gelmiştir, padişaha yakışır bir köleymiş. Baba Rövsen, öyle kahraman bir savaşçı köle getirip, pazara salmış ki diyerek, onu tarif ettiler. Bunun üzerine Mergup Şah hayretler içinde kaldı ve bir muhafız gönderip:

- O pehlivan köleyi alıp gelin, dedi.

Muhafız gelip:

- Ey Baba, padişah sizi çağırdı. Köleyi görecekmış, dedi. Ondan sonra Baba Rövsen köleyi yedekleyip, padişahın yanına alıp götürdü. Padişah köleyi görünce çok beğendi. O sırada şahın vezir ve vekilleri ile bir kısım mahremi de köleyi temaşa eyleyip, hayran oldular. Gördükleri bu genç yiğidin heybetinden yer gök titreyip durmaktadır. Bunun üzerine Mergup Şah:

- Ey Baba Rövsen, bu yiğit senin kölen mi, dedi.

Baba Rövsen:

- Evet, benim kölemdir, başıma müşkül bir iş geldi. Onun için satıyorum, dedi.

Ondan sonra Mergup Şah:

- Ey yiğit, sen bu Baba'nın kölesi misin, diye sordu.

16 Pul: Para.

Hazreti Ali:

- Evet, ben bu Baba'nın kölesiyim, dedi.

Mergup Şah, çok sevinip:

- Ey Baba, kölenin ederini söyle, dedi.

Baba Rövsen:

- Benim kölemin değeri bin kölenin değeridir, dedi.

O zaman Mergup Şah:

- Ey Baba bin kölenin değeri diyorsun. Kölenin ne hüneri var? Senin bu kölen bin kölenin hizmetini yerine getirebilir mi, dedi.

Baba Rövsen:

- Benim bu kölem dünyadaki tüm kölelerin işini yapabilir, dedi. Ardından Baba Rövsen Mergup Şah'a bakarak, kölesini tarif eden bir gazel okudu:

Tarifini beyan edeyim, dostlar,
Hakk'a yetecek âh u zârı bu kölenin,
Elinde acizdir nice pehlivanlar,
Koruyucusu Bir u Vâr'dır bu kölenin.

Hakk'ın bin bir adı daim dilinde,
Resulün dostudur, Allah'a bende,
Zülfikar elinde, silahı tende,
Savaştır daim işi bu kölenin.

Nicesinin müşkülünü asan eyleyen,
Nicesini yer ile yeksan eyleyen,
Nice şehirleri viran eyleyen,
Gazadır daim işi bu kölenin.

Gönlüne yer etmiş zikr-i Allah'ı,
Bir adımda gezer iki dünyayı,
Dağı dağa vurur, bağlar deryayı,
Şevketi, gücü budur bu kölenin.

Nara atsa, yıkar dağı taşları,
Kast eylese, tutar uçan kuşları,
Dünyada bitirir müşkül işleri,
Gerd-i pâyi¹⁷ göze derman bu kölenin.

Dört kılıcı vardır belinde silahı,
Bindiği atı ise cennet burağı,
Bir kez sürse, yakın eyler uzağı,
Var mı burda alıcısı bu kölenin?

Huda emri ile olur işleri,
Bu işe vardır Hakk'ın rızası,
Baba Rövsen der, özüm mirzası,
Elimdedir ihtiyarı bu kölenin.

Baba Rövsen sözünü tamamladıktan sonra Mergup Şah:

- Ey Baba Rövsen, senin kölen için benim üç şartım vardır. Müşkül işlerdir. Eğer bu üç şartımı yaparım derse köleni alırım. Şartımın biri odur ki bizim vilayetimizde büyük bir ırmak vardır. Irmağın suyu ziraata çok zarar verir. Ben, bu ırmağın başına bin köle koydum. Üstesinden gelemiyorlar. Asla o ırmağı durduramıyorlar. Onların başına geçip bu ırmağın önüne bent yapabilecek mi? Yine biri odur ki bizim yurdumuzda büyük bir ejderha vardır. Kuyruğundan başına kadar on iki fersah yoldur. O yılan

17 Gerd-i pâyi: Ayağının tozu.

vilayetimi harap eder. Onu öldürebilir mi? Son şartım ise Medine şehrinde Ali adında bir er türemiştir. Şöhreti âlemi tutmuştur. Onu öldürmeden, canlı yakalayıp getirebilir mi, dedi.

O zaman Kaşamşam:

- Bu üç şartınızı yerine getiririz inşallah, dedi. Hazreti Ali Şah-ı Merdan hepsini kabul etti.

Bunun üzerine Mergup Şah:

- Şimdi almak vacip oldu, dedi.

Mergup Şah:

- Ey Baba, kölenin adı nedir, dedi.

Baba Rövsen:

- Kölenin adı Kaşamşam'dır, dedi.

Ondan sonra Mergup Şah, Baba Rövsen'i misafir edip, izzet-i ikram eyleyip, önüne nice lezzetli yemekler koyup, baştan ayağa nice kıyafetler verdikten sonra, Baba Rövsen'in eline bin kölenin ücretini verip, ona izin verdi. Baba Rövsen gider oldu. Hazreti Ali ise:

- Ey Şah, bana izin ver efendimi uğurlayıp geleyim, dedi. Şah izin verdi. Hazreti Ali, Baba Rövsen'e "İsm-i Azam" duasını talim verip, yola saldı ve;

- Ey Baba Rövsen, buradan oraya sağ salim varasın, Muhammet Mustafa (SAV), sahabe ve evlatlarıma bizden selam söyle, deyip, bir gazel okudu. Kaşamşam'ın gazeli budur:

Burdan gider olsan, Baba,
Mustafa'ya selam deyin,
Gariplerin koruyucusuna,
Yol göstericiye selam deyin.

Ona kurban benim canım,
Yüzün görsem, yok arzum,
Ebu Bekir mihribanım,
Evliyaya selam deyin.

Adalette o Nûşirevan,
Meydana girse bir pehlivan,
Ömer adlı sahip-kıran,
Şahin-şaha selam deyin.

Kendi sahip marifetli,
Hak yolunda ibadetli,
Üçüncü Osman adlı,
Hayâ sahibine selam deyin.

Sözleri şekerden lezziz,
Kendileridir candan aziz,
Hasan Hüseyin sahip-temiz,
Kerbela'ya selam deyin.

Kahramanlık denzinde hazinem,
Bulunmaz, kıymetli incim,
Muhammet merd-i meydanım,
Mehlikaya selam deyin.

Dağı taşı yıkar darbı,
Düşmanlara kılar harbi,
Kendi serdar Ömer Kerbi,
Ali câha¹⁸ selam deyin.

18 Câh: Makam.

Burada kalsam yalnız başım,
Yanımda yoktur sırdaşım,
Malik Eşter cenk yoldaşım,
Ejderhaya selam deyin.

Dua etsinler sabah akşam,
Yoktur gönlümde aram¹⁹,
Selman ile dostum Ethem,
Kible-gâha selam deyin.

Sa'd b.Vakkâs, emir Hamza'm,
Hakan Cenabil muhterem,
Cabir Ahmet oğlu Ethem,
Özür-hâha²⁰ selam deyin.

Dünyada kılan hâsılım,
Asan eder her müşkülüm,
Kamber ile Döldül'üm,
Bî-pahaya selam deyin.

Kaşamşam der, sine-çâkım,
Burada kalsa kabr-i hâkim,
Fatıma'tüz-Zehra nur-ı pâkım,
O çok vefalıya selam deyin.

Hazreti Ali bu sözü tamamladıktan sonra, Baba Rövsen Hazreti Ali ile vedalaşıp, yola revan oldu. Her demde nice dağdan, nice deryadan geçip gitmekteydi. Her adımda bir şehri geçti, altıncı adımında Medine şehri görüldü. Baba Rövsen'in keyfi yerine geldi, Hazreti Ali'yi tarif edip, onun şanına bu muhammesi okudu. Baba Rövsen'in muhammesi budur:

Yedi yaşında halk içinde şule gösteren Ali,
Dest u pâzu ile dağları yerinden koparan Ali,
Darp ile şehir-i Hayber kalesini bozan Ali,
Her gazada asker-i İslam'ı düzen Ali,
Hak Teâlâ aslanıdır arş üstünde gezen Ali.

Titrerdi dağ u taş görse onun savaşını,
Anladı, kulak verdi Tanrı'nın ilhamını,
Yüce bir kılıçtır canrübasi²¹, keskin Zülfikar'ı,
Asıl adı başkadır, koydu Kaşamşam namını,
Bir nefeste "İsm-i Azam" ayetini bilen Ali.

Çâr-ı yârdan biridir hem peygambere damat,
Ederdi her savaşta Mustafa'nın gönlünü şad,
Cümle sahabenin hepsi de Haydar'a koydu itikat,
Emredip Kadir Allah verdi ona bir Döldül at,
Kâfirin neslini cihan içinde kıran Ali.

Eyledi nice Yahudilerin mekânını harap,
Daima meşgul duayla cevher-i pâk-ı Arap,
Havz-ı Kevser şerbetinden, belki o sunacak şarap,
Elinde gürz, teberzin²², dilde eyleyip ıstrap,
Kuyu dibinde dev ü perinin menziline bozan Ali.

O Mukâtil Alke ve Hişam ile Katran'ını,
Hem Cenabil nice zengi²³ ile o hakanını,
Kayser-i Salar ile Kırtas memeleket hanını,
Yer ile yeksan ederdi bir nice pehlivanı,
İmlak u Salsal ile Antar'ı öldüren Ali.

21 Canrûba: Gönül alan.

22 Teberzin: Eskiden harp âleti olarak kullanılan ve eyere asılan küçük savaş baltası.

23 Zeng: Zenci.

19 Aram: Rahat, huzur.

20 Özür-hâh: Özür dileyen, başışlanmayı isteyen.

Otuz üç bin askeri ile Muhammet Mustafa,
On sekiz oğlu ile atlar yarışıp Şir-i Hüda,
Her tarafa heybet kılan Zülfikar elinde,
Atından yere inip, gayret edip gâh gâhe,
Fil-i Mahmut'u tutup, döndürüp geçen Ali.

Hakk'ın yâdı daima gönlünde hem-râhın senin,
O Uhut dağına zira basan eser ayağın senin,
Taşkent ve Nurata'ya varır kadem-gâhın senin,
Şehr-i Belh etrafında imiş yatar yerin senin,
İşte bu âlem bir mübarek adına dolan Ali.

Nefs-i şeytan karıştırdı namus u arım benim,
Ahirete yükleyen isyandır işim benim,
Kıyamette mizan üstünde ol haberdarım benim,
İki âlem mülkünde sensin medet-kârım benim,
Baba Rövşen kulunun gönlüne nakşolan Ali.

Baba Rövşen bu tarifi söyleyip gidiyordu
ki Hazreti Bilal'in öğle namazı ezanını işitip,
mutlu oldu. Allah Resulü'nü yâd edip, onun
şanına bir muhammes okudu:

Sizsiniz iki âlem içre canım, ya Resul,
Mihribanım, müşfikim, şah-ı cihanım, ya Resul,
Ve'd-dua²⁴ miracına, ebru kemanım, ya Resul,
Ruh-ı pâkın olsa şayet, mihribanım, ya Resul,
Sen bilirsin, Hak bilir sırr-ı nihanım, ya Resul!

Hepsinden evvel yarattı Hak senin gibi pâkı,
Kaddine gördü münasip hilat-i levlâkı²⁵
Göz açıp kapayınca geldin seyredip eflâkı²⁶,
Rahmetinden nasipsiz bırakma ben nâ-pâkı,
Sen işit nale-i âh u figanım, ya Resul!

24 Ve'd-dua: Duâlarımız sizinle birliktedir anlamında bir tabir.

25 Levlâk: Sen olmasaydın yerleri gökleri bu ale-mi, cenneti cehennem mi vs. yaratmazdım Hadis-i Kudsi'sine işaret etmektedir.

26 Eflak: Felekler, gökler.

Yedi asman, arş u kürsi sana verdi râhı²⁷,
Cebrail görmüş değildir sen sıfatlı şahı,
Bir işaret ile ikiye bölüp sen mâhı,
Hangi vasfına göndersem bu dil-i kütâhı²⁸,
Tarifine olsa kemdir bin dilim, ya Resul!

Atının sesine olaydı arş u kürsi bî-karar,
Cümlesi hazır idi, kılmadın hiç ihtiyar,
Asi ümmetler için kıldın kendini hâr u zâr,
Bağladın kanaat ile ipini esb-i süvâr²⁹,
Yoktur doğruluğuna hiç şüphem, ya Resul

İki âlem de senin hürmetine olmuştur;
Mucizelerin ile oldu hep hayırlı işler,
Cümle peygamber içinde sensin, ey, şem-i cevher.
Yedi gök, yedi kat yer sana iman getirdiler.
Saltanat tahtına binen sayevânım³⁰, ya resul!

Anadan buldu tevellüt, Cebrail'dir dayesi³¹
İsm-i pâkına sevinen arşın dört payesi,
Senin hürmetinedir hem iki cihan sermayesi,
Daima başındadır ebr-i rahmet sayesi,
Eyle asan terazi-yi rûz-ı mizanım, ya Resul!

O Ebu Bekir, Ömer, Osman, Ali yarın senin,
Oldu Aksa'da nebiler görmeye zârın senin,
Kaldı sünnet yadigârı dünyada kârın³² seniñ
Hak müyesser eyleyecek mahşerde didârın senin,
Bir kifayet ile revnaktır imanım, ya Resul.

27 Rah: yol.

28 Kütah: Kısa.

29 Esb: At.

30 Sayevan: Gölgecik. Mc. Koruyan, himaye eden.

31 Daye: Mürebbi.

32 Kâr: İş.

Malım mülkümün hepsi olsun sadaka sen için,
Şefaata denizinin coşkunuğunu salsan ben için,
Benim rûy-ı siyahımı aydınlık eylemek için,
Kerbela çölünde kalan yetmiş iki can için.
Dipdiriyim yanar bu has canım, ya Resul.

Mağara içinde zâr-ı giryanına kurban olmadım,
Eylediğin çâk-ı giribanına kurban olmadım,
O Uhut savaşında dişine kurban olmadım,
Yere düşen kanunun damlasına kurban olmadım,
Şimdi olsun feda, bu kederli canım, ya resul.

Evvel ü ahir umut sendendir bî-kâl u kîl.
Şükri lillah, sana tabi eyledi Rabb-i Celil,
Belki, Numan mezhebimiz milleti şöyle delil,
Naatın içre arz-ı hâl eyler bu Rövsen gamlı dil,
Hem durud-ı tekbirimdir, hem ezanım, ya Resul!

Baba Rövsen, Medine şehrinin kapısından girdi, camiye gidip, Allah Resulü'nü ziyaret etti. Ondan sonra peygamber aleyhisselam:

- Ey Baba Rövsen, Ali Murtaza'yı nerede bırakıp geldiniz?

O vakit Baba Rövsen çaresiz:

- Ali'yi Berber şehrinde satıp geldim, deyip, başından geçenleri peygamber aleyhisselama beyan etti. İnleyle inleyle ağlayıp, bir gazel okudu. Baba Rövsen'in gazeli budur:

Şah-ı âlem, size arzum söyleyeyim,
Hayalin yâdına düşüp gelemem,
Canımı yoluna kurban eyleyeyim,
Gamın girdabına batıp gelemem.

Yoldaş eylediniz Şir-i Huda'yı,
Altı aylık yola iletti zamanı,
Köle eyledim o çok kıymetlini,
Ali'yi Berbere satıp gelemem.

Ali Şir-i Huda Berber'de kaldı,
Bin altın verip Mergup Şah aldı,
Birçok nasihat eyleyip gönderdi,
Onun için imdat deyip gelemem.

Değeri bin kölenin değeri oldu,
Şehir halkı toplanıp görmeye geldi,
Şehzadeler için gam yutup kaldı,
Üzgün ve çok kederliyim gelemem.

Kuşluk vakti yola çıktım Berber'den,
Göz açıp kapayınca aştım Hayber'den,
Nice deryalardan nice şehirden,
Bir adım attığımda, geçip gelemem.

Rövsen der, kalmadı gönlüm arzusu,
Şükrü lillah, oldu derdim dermanı,
Şimdi bana yetse Hakk'ın fermanı,
Ahiret yolunu tutup gelemem.

Bunun üzerine Allah Resulü:

- Ey Baba Rövsen, şimdi acele et, o Yahudi'nin parasını verip, borcunu öde, dedi. Ondan sonra Baba Rövsen, saygıyla eğilip, tamam, dedi ve derhal yola revan oldu. Fakat o sırada gördü ki İmam Hasan ile İmam Hüseyin caminin arkasında oynamaktadırlar. Çocuklar Baba Rövsen'i görünce, selam verip, babalarını soran bir gazel okudular. Baba Rövsen de cevap verdi:

Şehzade:

- Haber ver, Baba, kible-gâhımdan,
Nerelerde kaldı sahipkıranım?
Din İslam rehberi şahin-şahımdan,
Nerelerde kaldı sahipkıranım?

Baba Rövsen:

- Selam edip gönderdi gönül mıdarın³³,
Kaldı kible-gâhın, şehr-i Berber'de,
Aman-esen gelir Düldül süvarın,
Kaldı kible-gâhın, şehr-i Berber'de,

Şehzade:

- Düldül, Kamber burda, özü piyade,
Zülfikar'ı evdedir üftade,
Hâli nasıldır düşman arasında,
Nerelerde kaldı sahipkıranım?

Baba Rövsen :

- Baban perva kılmaz yüz bin kişiyi,
Her tarafa atar dağ u taşını,
Beyan etmek olmaz yaptığı işini,
Kaldı kible-gâhın, şehr-i Berber'de

Şehzade:

- Doğrusunu de, Baba, var mı selamet,
Kaygısından işim ah u nedamet,
Başıma düşmüştür rûz-ı kıyamet,
Nerelerde kaldı sahipkıranım?

Baba Rövsen:

- Sabaha gelir mülk-i câyına,
Gözüm intizardır hâk-ı pâyına,
Satıp geldim kâfirlerin şahına,
Aldı kible-gâhın, şehr-i Berber'de

Şehzade:

- Hiç kararım yoktur yaz u kışına,
Çarem yoktur kaderin işine,
Gelir mi ki, köle olunca birine,
Nerelerde kaldı sahipkıranım?

Baba Rövsen:

- Köle olsa da, kendi şah-ı âlemdir,
Bir şehirde misafirdir, bî-gamdır,
Heybetinden küfr ehline matemdir,
Kaldı kible-gâhın, şehr-i Berber'de.

Şehzade:

- Şah Hasan der, hiç bilmedim behbidim³⁴,
Bilmem hangisidir, ziyanın, sudum³⁵,
Babamdır gece gündüz maksudum,
Nerelerde kaldı sahipkıranım?

Baba Rövsen:

- Baba Rövsen der, ya, şir-i Cebbar,
Sen kendinsin gariplere yakın yar,
Kuşluk vakti gider Düldül, Zülfikar,
Kaldı kible-gâhın, şehr-i Berber'de.

Baba Rövsen'den bu sözü işiten imam-
lar, çok melül oldular. İmam Hasan ile İman
Hüseyn'in gönülleri kırıldı, gözlerinden
damla damla yaş döküp ağladılar. O sırada
Baba Kamber imamlara moral verip, bir ga-
zel okudu. Baba Kamber'in gazeli budur:

Ben bilirim kârdarının³⁶ varını,
Ağlamayın imamlar, gelir sultanım,
Emridir bu olan Bir u Var'ımın,
Ağlamayın imamlar, gelir sultanım,

34 Behbit: Yarar, fayda, hayır.

35 Sud: Kâr, fayda, kazanç.

36 Kârdar:İşi elinde tutan.

33 Mıdar: Hayat, yaşam, yaşayış.

Kuşluk vakti cümbüş eyler Zülfikar,
Çark vurup döner Döldül bî-karar,
Revan olsa gerek Allah yoluna,
Ağlamayın imamlar, gelir sultanım,

Mergup Şah'a izhar edecek gücünü,
Boyun sunsa, alır ilden bâcını³⁷,
Heybet eylese yıkar taht u tacını,
Ağlamayın imamlar, gelir sultanım,

Heybetinden titrer yer ile asman,
Kahreylese eyler âlemi yeksan,
Kırk deve altın yüklemiş gibi bezirgân,
Ağlamayın imamlar, gelir sultanım,

Döldül binip, Zülfikar'ı belinde,
Heybet ile bakıp sağ u soluna,
Kamber Baba pişvaz³⁸ çıkıp yoluna,
Ağlamayın imamlar, gelir sultanım,

Bunun üzerine imamlar Huda'ya tevek-
kül ettiler. Baba Rövsen Yahudi'nin evine
varıp, bir gazel okudu. Baba Rövsen'in ga-
zeli budur:

Bize yar oldu Mustafa
Gel hakkını al, Cehûd³⁹,
Elimden tuttu Şir-i Huda,
Zinhar inan buna, Cehûd.

Acıyıp elimi tuttu,
Bir anda bir yere yetti,
Benim için kendin sattı,
Bu hikmeti bil, Cehûd.

Bilirim kâfir yolundan,
Kurtulsam dünya borcundan,
Korkarım odlu güzünden,
Altınını al, ey Cehûd!

Bin altını bir çaş olur,
Tefecinin vakti hoş olur,
Sayısı iki beş yüz olur,
Alıp halas ol, Cehûd.

Dert verir sevdiği kuluna,
Gönlüm yok dünya malına,
Girdim hakikat yoluna,
Al paran, yok ol, Cehûd.

Borcundan olurum halas,
Ben Ali'ye kıldım ihlas,
Medet verdi Hızır, İlyas,
Rövşen der, yok ol, Cehûd.

Baba Rövsen Yahudi'nin borcunu öde-
di. O bedbaht Yahudi parasını alıp rahatladı.
Baba Rövsen borcundan kurtuldu ve evine
gelip, "Ey nur-ı iman" deyip, cuma gecesini,
Huda emriyle dünyadan göçtü.

Şimdi Hazreti Ali'den söz işitin. Hz.
Ali, Baba Rövsen'i gönderip kendi Mergup
Şah'ın hizmetine girdi. Mergup Şah'ın Meş-
hur ve Makbul adlı iki veziri vardı. O vezir-
ler:

- Ey âlemin padişahu, devlet sana yâr
olsun! O çok para verip aldığınız kölenize
bir iş buyurun da toplanıp görelim, dedi-
ler. Mergup Şah'ın Gıgam adlı bir pehlivanı
vardı. Boyu yüz arşın idi, her bir sinesi sek-

37 Bâc: Vergi.

38 Pişvâz: Önüne çıkmak, karşılamak.

39 Cehûd: Yahudi.

sen arşın idi. Günde iki yüz ekmek ve yüz koyun yer, bir tulum su içerdi. Mergup Şah birine "Gıgam gelsin." diye haber gönderdi. Gıgam pehlivan derhal yüz otuz arşınlık elmas parçasını beline bağlayıp, gergedanına binip geldi ve Mergup Şah'ın huzuruna çıktı. Gıgam pehlivan Hazreti Ali'yi hiç dikkate almadı, kendini büyük görüp, bir gazel okudu. Gıgam pehlivanın gazeli budur:

Her yetersize elim dar değil,
Kim bize rakip olsa ölür, sultanım!
Dediğin sözler kulağıma girmez,
Delikanlılar heves eyler, sultanım.

Gençliğinde peymanesin doldurma,
Goncalığında taze gülün soldurma,
Orduya gereklidir bunu öldürme,
Mecliste kase-dâr olur, sultanım.

Aziz tenden şirin canını alırım,
Bir darbe ile kara yere salarım,
Hazırım, hizmetini daima tutarım,
Bu sana cılavdar⁴⁰ olur, sultanım.

"Lat-Menat"ı anarım daim dilimde,
Yüz otuz arşın elmas parçası belimde,
Bir anda perişan olsa elimde,
Yüreğinde arzu kalır, sultanım.

Gergedana binip, meydan çıkarım,
Bir narada dağlar başın yıkarım,
Yüzünüze öfke ile bakarım,
Hatırına melal gelir, sultanım.

Gıgam der, hizmetine gelmişim,
Nice gündür çok gamlı olmuşum,
Bir kavgalı savaş heves etmişim,
Herkes kendi hâlini bilir, sultanım!

Mergup Şah, Gıgam pehlivanın bu sözlerine hayran oldu. Fakat o vakit Hz. Ali Kerremallâhü Vechehu çok öfkeleni, sıçrayıp yerinden kalktı, kâfirin karşısında durup, bir gazel okudu. Kaşamşam'ın gazeli budur:

Bir Huda'nın kuluyum ben,
Gel, pehlivan, savaşalım.
Yeryüzünde belliyim ben,
Gel, pehlivan, savaşalım.

Nicesini gördüm, geçirdim,
Ecel şarabın içirdim,
Nice şehirler göçürdüm⁴¹,
Gel, pehlivan, savaşalım.

Koç yiğit dönmez meydandan,
Kılıç boyayıp kızıl kandan,
Küfür ehli kurtulmaz benden,
Gel, pehlivan, savaşalım.

Gelmesen, arzu ederim,
Yeryüzünü kan ederim,
Seni nice zannederim,
Gel, pehlivan, savaşalım.

Temaşa gösterip hana,
Alışırım döne döne,
Kaşamşam girdi meydana,
Gel, pehlivan, savaşalım.

40 Cılavdar: Önden giden atlı.

41 Göçürmek: Taşımak, yerini değiştirmek.

Gıgam pehlivan Hz. Ali'den bu sözü işitince, gergedanını yürütüp Hz. Ali Şah-ı Merdan'dan tarafa geldi. Evvela yüz arşınlık elmas parçasını beline soktu. Sonra elmas parçasını eline alıp, Hazreti Ali'ye savurdu. O vakit Mergup Şah tahtından fırlayıp, kendini ortaya atarak, dedi:

- Hey! Gıgam pehlivan, ben bu köleyi bin köle parasına aldım. Sen bu köleyi öldürürsen, bana ne cevap verirsin? Şimdi sen önce bu köle ile güreş tut, dedi.

Bunun üzerine Hz. Ali dedi:

Hey, Mergup Şah! Sen ortadan çekil, ben bunun gibi pehlivanım diyenleri çok gördüm, diyerek, öfkeyle yerinden kalktı. O kâfirin elinden tutup, döndürüp döndürüp semaya atıp bıraktı. Görsen, Gıgam pehlivanın leşi yetmiş dükkânın çatısını çökertip yere düştü. Sonra Hz. Ali, Gıgam pehlivanı dört parçaya ayırıp, padişahın etrafına fırlattı. Bunu gören kâfirlerin hepsi, Hz. Ali'den çok korktu. Kâfirler hep birlikte dediler:

- Ey âlemin padişahı, devlet sana yâr olsun. Şimdi sen bu köleye tez elden bir görev ver! Yoksa bu şehri harap eder, dediler. Mergup Şah, Hz. Ali'yi çağırıp, bent başına gitmesini buyurup:

- Ey Kaşamşam, bizim bentlerin başına git. Bin kölem orada çalışmaktadır deyip, bir gazel okudu. Mergup Şah'ın gazeli budur:

Ben sana diyeyim gönlüm muradın,
Ol hizmetimde mevcut, Kaşamşam.
Haberdar ol ser-çeşme-i deryadan,
Bin kölem var, çalışır hep, Kaşamşam.

Kuvvetini izhar et sen bu nehre,
Avuç ile koy on sekiz nehre,
Yoksa çokça zarar verir şehre,
Harap eyler mülk-i cayım⁴², Kaşamşam.

Bin kölem taş döker bir an durmadan,
Nice er yiğitler, nice güçlü pehlivan,
Demirci var, fil, çapa dahi paravan,
Aşım ekmeğim vardır daim, Kaşamşam.

Yel gibi esip yetiş, durmayasın asla,
Hevesli isen, akar yanında derya,
Yer isen naz-ı nimet de müheyya⁴³,
Et ve çorba, pilav daima, Kaşamşam.

Mergup Şah der, işit ah u zârımı,
İhsan edeceğim hazineden vârimı,
Gönlüm bitsin, tamam eyle kârımı⁴⁴,
At al, serpayım⁴⁵ daima, Kaşamşam.

Mergup Şah, Hz. Ali'ye dua edip onu gönderdi. Şah-ı Merdan, Mergup'tan izin alıp, ırmağın başına bent yapmak için yola revan oldu. Hz. Ali şehirden çıkıp, Allah Teâlâ'ya bir münacat okudu. Kaşamşam'ın münacatı budur:

İki âlem içre ulu padişahsın,
Kadir Allah, Sen bilirsin hâlîmi,
Kulunun hâlinden daim âgâhsın,
Kadir Allah, Sen bilirsin hâlîmi.

42 Cay: Yer, makam, mevki.

43 Müheyya: Hazırlanmış olan.

44 Kâr: İş.

45 Serpay: Giyecek, elbise.

Cihan içre meşhur kıldın Öz'ünü,
Bütün kulun dilde söyler sözünü,
Âlem içre açıp kudret gözünü,
Kadir Allah, Sen bilirsin hâlimi.

Yoktan var eyledin külli eşyayı,
Kudret ile kılıp arzı, semayı,
Arş u kürsî, levh-i kalem⁴⁶ zamanı,
Kadir Allah, Sen bilirsin hâlimi.

Mukaddemdir⁴⁷ asl-ı Zât'ın binası,
İptidasi⁴⁸ yoktur hem intihası⁴⁹,
Bütün mahlûkatın derd-i devası,
Kadir Allah, Sen bilirsin hâlimi.

İbrahim Halil'e ferman eyledin,
İsmail'in başın kurban eyledim,
Cennetten yer verip, asan eyledin,
Kadir Allah, Sen bilirsin hâlimi.

Keremin Eyüp'ü eyleyip giriftar,
Yusuf'u zindana kıldın sezevar⁵⁰,
Kaşamşam'ı yaratan Bir u Vâr,
Kadir Allah, Sen bilirsin hâlimi.

Hz. Ali bu sözü söyleyip, bir müddet yol gittikten sonra ırmağın başına geldi. O sırada ansızın büyük bir ağaç görüldü. Göl-

gesi on urganlık yeri kaplıyordu. Hz. Ali bu ağacın dibine oturup, Allah'a şükretti. Ondan sonra Hz. Ali, Düldül ile Zülfikar'ı çağırıp, bir gazel okudu:

Bugün lazım oldun dağ u taşlara,
Düldül ile Zülfikar'ım gel şimdi,
Yol arkadaşımınız müşkül işlere,
Düldül ile Zülfikar'ım gel şimdi.

Fasih⁵¹ diller ile kelam eyledin,
Ziban hâli ile selam eyledin,
Salınca dağları kalem eyledin,
Düldül ile Zülfikar'ım gel şimdi.

Sensin din yolunda ışığım,
Yeryüzünde gökten inen Burak'ım,
Hak Teâlâ'nın verdiği atım-silahım,
Düldül ile Zülfikar'ım gel şimdi.

Merhamet eyleyip gel yanıma,
Kişneyip, dönüp dört bir yanımda,
Hümayun gibi gölge salıp başıma,
Düldül ile Zülfikar'ım gel şimdi.

Sen işit feryadını Ali'nin,
Misafir yerlerde sor hâlini,
Gözle bugün şehir-i Berber yolunu,
Düldül ile Zülfikar'ım gel şimdi.

Bunun üzerine Düldül ile Zülfikar'a Şah-ı Merdan'ın çağrısı ayan oldu. Düldül ile Zülfikar durdukları yerde cümbüşe girdi. Düldül bağlı olduğu çividen kurtulup,

46 Levh-i kalem: Üzerinde insan kaderinin olmuş ve Olacakların yazılı olduğu inanılan İlahi levhayı yazan kalem.

47 Mukaddem: Zaman ve mekân cihetiyle daha evvel olan.

48 İbtida: Evvel.

49 İntiha: Son, nihayet.

50 Sezevar: Münasip, uygun.

51 Fasih: Hatasız olarak söyleyen. Açık ve güzel konuşan.

dört tarafına dönüp, zıplayıp, kişneyip Baba Kamber'in yanına geldi. Ondan sonra Baba Rövşen derhal Düldül'ü eyerledi, Zülfikar'ı eyerin başına asıp, sıkıca bağladı, Düldül'ün kuyruğunu kısıp yola saldı. Keramet evliyadan haktır, görsen, Düldül bir saatte Hz. Ali'nin yanına ulaştı. Ondan sonra Hz. Ali, Düldül'ü alnından öpüp, kucakladı, bir müddet sevdikten sonra Düldül'ü çayıra saldı. Hz. Ali, Zülfikar'ı beline bağladı, ırmağın başına varıp temaşa eyledi. Gördü ki ırmağın başındaki köleler karınca gibi olup, helak olmaktan başka bir işleri yoktu. Bu köleleri gören Hz. Ali bir gazel okudu. Kaşamşam'ın gazeli budur:

Merd-i meydan bugün benim,
Gidin köleler, gidin, azat eyledim.
Emredip gönderdi bizi sultanınız,
Gidin kullar, gidin, azat eyledim.

Mergup Şah aldı yeni köleyi,
Sizlere gönderdi bizimle selamı
Nerede ise gidin yeri makamı,
Gidin kullar, gidin, azat eyledim.

Bin kölenin değerine alındı,
Bu süre içinde üstünüze geldi,
Şükredin, alnunuz temizdi,
Gidin kullar, gidin, azat eyledim.

Azat olmaktır kölenin armanı⁵²,
Böyle oldu size Hakk'ın fermanı,
Hakikat aslanı bağlar ırmağı,
Gidin kullar, gidin, azat eyledim.

Kaşamşam'dır sorsa köle namımı,
Nicelerine içiren ecel camını⁵³,
Bitirir kalan işin tamamını,
Gidin kullar, gidin, azat eyledim.

Ondan sonra Hz. Ali, bin köleyi azat eyleyip bıraktı. Bütün köleler hep birlikte evvelki yerlerine döndüler. Fakat Habeşli bir köle, bu kölelerden ayrılıp bir dağın yamacına yatıp saklandı. "Biz bin kişi olup, bu ırmağa bent yapamadık. Bu yiğit nasıl tek başına ırmağa bent yapacaktı." deyip, temaşa edip kalktı. Hz. Ali Zülfikar'ı kınından çıkarıp, serdi. Zülfikar yüz arşın sündü. Ondan sonra Hz. Ali, bir dağın dibine gidip, Zülfikar'ı dağa çaldı. Derhal Zülfikar dağı kesip geçti. Hz. Ali o dağı kaldırıp, ırmağın gözüne bastı. Bir damla su akmadı. Sımsıkı oldu. Irmak kuruyup kaldı. Hz. Ali, "İsm-i Azam" duasını okuyup, beş pençesini yere vurdu. Dağ, mum gibi batıp gitti. Tekrar çıkardı. Parmaklarının arasından on sekiz nehir aktı. O sırada Habeşli köle Hz. Ali'nin bu kerametini görüp, çıkıp geldi. Habeşi, Hz. Ali'ye sual sorup, bir gazel okudu; Kaşamşam, cevap verdi:

Habeşi:
- Nasıl bir pehlivansın âli himmetli,
Gül yüzlü aslanım, nerelisin sen?
Gayretli, cüretli, güçlü, şevketli,
Meşhur-ı devranım, nerelisin sen?

52 Arman: Arzu, dilek.

53 Cam: Kadeh.

Kaşamşam:

- Adım Kaşamşam'dır, şahın kölesi,
Din yolunun yolcusuyum daima,
Kulağıma gelir Hakk'ın ilhamı,
Arş u kürsün bekçisiyim daima.

Habeşi:

- Kılığından bilirim yurdun uzaktır,
Mekânın bellidir, tahsini yoktur.
Kılıcın taşı keser, nasıl silahtır,
Âlemde sultanım, nerelisin sen?

Kaşamşam:

- Bindiğim atı Allah verdi gaipten,
Zülfikar'ım geldi Settâr-ül Uyub'dan⁵⁴,
Kuvvetim yetişti Allâm-ül Guyub'dan⁵⁵,
Küfür ehlinin celladıyım daima.

Habeşi:

- Senin gibi yiğit asla doğmaz anadan,
Peyda oldun hangi cevher taneden,
Pervaz ettin hangi menzil-haneden,
Ey, bülent pervazım, nerelisin sen?

Kaşamşam:

- Medine şehrinde menzil mekânım,
Muhammet'tir peygamber-i zamanım,
Hasan, Hüseyin'dir iki evladım,
Ben onların koruyucusuyum daima.

Habeşi:

- Altı aylık olsa menzil-i mekânın,
Nasıl buralara düştü gúzarım⁵⁶,
Hâli burada ne menzildir kararın,
Misafir mihmanım, nerelisin sen?

Kaşamşam:

- Bir adımda yeryüzünü gezerim,
Kanım görsem, derhal başın keserim,
Müslüman kulun işini hallederim,
Gece gündüz budur hevesim daima.

Habeşi:

- Habeş der, sana kurban bu canım,
Gönlümde şudur arzum, dileğim,
Ben kölen olsam, ey sultanım,
Ejderha nişanım, nerelisin sen?

Kaşamşam:

- Kaşamşam der, köle olsan Allah'a,
Ümmet olsan peygamber-i Huda'ya,
Sana hem-dem olacak iki dünyada,
İslam yurdunun kurbanıyım daima.

Bunun üzerine Habeşi:

- Ey Kaşamşam, bu kılıcı nasıl bir usta
yapıp sana verdi, nasıl bu dağ taş su gibi
kesip gitti, bir hayli hünerli usta imiş, dedi.
Bunun üzerine Hz. Ali, Döldül ile Zülfikar'ı
tarif eden bir gazel okudu. Kaşamşam'ın ga-
zeli budur:

Çok iyi bil, kılıcımın namını,

Kâfirlerin yolunu keser, Zülfikar.

Ejderha gibi açarak ağzını,

Şehirleri yalnız basar Zülfikar.

54 Settâr-ül Uyub: Ayıpları, kusurları örten. Kusurları göstermeyen, günahları bağışlayan Allah (C.C.)

55 Allâm-ül Guyub: Esmâ-i Hüsnadandır. Bütün gaybları, geçmiş, geleceği, hazırda olmayana, dünya-dakileri, âhirettekileri ve her şeyi bilen Cenab-ı Hak.

56 Gúzar: Geçiş, geçme.

Savaş günü Hakk'ın adı dilimde,
Bin asker olsa sağ u solumda,
Keser olsa cümbüş kılıp elimde,
Sündüğünde yüz arşın geçer Zülfikar.

Alır düşmanların sedd-i râhını⁵⁷,
Göklere çıkarır kâfir âhını,
Yedi yer altında dahi mâhını,
Öfkelenip salsam, keser Zülfikar.

Kabzasıdır nakş-ı cennet ahmeri⁵⁸,
Ona ulaşmaz asla düşman zararı,
Kâr eylemez sihr-i cadı eseri,
Kendini Döldül'e asar Zülfikar.

Azrail su verip, ele konduran,
Cebrail'dir gökten yere indiren,
Nice kâfirleri dine döndüren,
Zehirli yılan gibi yakar Zülfikar.

Kaşamşam'ın gaza etmek işidir,
Allah'ın hem-râh olduğu dostudur,
Hak Teâlâ'nın verdiği Zülfikar'ıdır,
Kâfirleri birden basar Zülfikar.

Hz. Ali bu sözü tamamladıktan sonra
Habeşi:

- Ey Kaşamşam, kendiniz böyle mahir sahipkıran olmasanız, Zülfikar'ınız bu kadar keskin olmaz idi. Anladım ki Allah Teâlâ size nazarını salmıştı ve yine bildim ki sizin dininiz doğru, Huda'nız ve Resulünüz hak. Kendiniz Şir-i Dergah'sınız. Şimdi ne dersem, Müslüman olurum ben, dedi. Bunun üzerine Hz. Ali:

57 Sedd-i râh: Yol kapayan, yola mâni olan.
58 Ahmer: Kırmızı.

- Bu kelimeyi şehadeti üç kez talim eyleyin, dedi. La ilahe illallah Muhammeden resulullah. Eşhedü en la ilahe illallah ve eşhedü enne Muhammeden abdühü ve resulühü, de.

Habeşi köle Hz. Ali'nin dediklerini deyip, sıdk-ı can ile Müslüman oldu. Ondan sonra Hz. Ali:

Dört halifeyi de bir görmek gerektir, dedi.

Habeşi:

- Huda'yı bir bildim, seni bir bildim. Bundan başka bana, hiçbir şeyin lüzumu yoktur, dedi.

Hazreti Ali:

- Ey Baba, çok fena kâfir oldun, dedi. Habeşi, tekrar baştan itikat ile Müslüman oldu. Ondan sonra Hz. Ali, Habeşi'ye nasihat edip, bir gazel okudu. Ali'nin gazeli budur:

Kim ki dâhil olsa din-i İslam'a,
Huda'yı şirksiz bilmek gerektir.
Gönlünü bağlayıp şer-i ahkâma,
Muhammet'e ümmet olmak gerektir.

Gayr-ı dinin işi daima kesafet,
Mümin bulur günde feyz-i şerafet⁵⁹,
Gece gündüz edip taat-ı ibadet⁶⁰,
Nehyi⁶¹ atıp, emrin almak gerektir.

59 Şerafet: Şerefilik.

60 Taat: İbadet etmek.

61 Nehiy: Yasak. Emrin menfi şekli.

Din-i İslam yolunda çoktur şerafet,
Oruç, namaz, eyler hayr u sahavet⁶²,
Kâfir ehlini görsen, gibi necaset,
Sohbetinden uzak olmak gerektir.

Dillerindedir daim zikr-i sena,
Peygamberimizdir ümmetlere penah⁶³,
Dört çâr-ı yârdır ulu birer derya,
Dalgıç olup kendin salmak gerektir.

Ebu Bekir Sıddık nur-ı safadır,
Ömer adil, Osman sahip-i hayâdır,
Kaşamşam der, Ali Şir-i Huda'dır,
Dördünü bir gözde görmek gerektir.

Bu sözlerden sonra Şah-ı Merdan:

- Ey Habeşi, senin evlatların Müslüman
olsun, her kim senin evladını kâfir bilip, hiz-
met buyursa, yetmiş kez lanet olsun deyip,
dua etti.

Ondan sonra Habeşi'nin gönlü hoş
olup, Müslüman olduğuna şükredip, Hz.
Ali'yi tarif edip, bir gazel okudu. Habeşi'nin
gazeli budur:

Ey, azizim, gönlüm anahtarını var eyledin,
Yolunu kaybeden nice ben gibileri bina eyledin,
Bana güzel devletsin, seyr-i sahra eyledin,
Bu yerlerde bahadırılık temenna eyledin,
Şükür Allah'a ben gedayı il içre şah eyledin.

Rehberim sensin, azizim eyledin gamdan cüda,
Saadetli günler geldi, ettin matemden cüda,
Zincir-i nispet lecamı⁶⁴ anne babamdan cüda,
Tenin mülkü oldu azat, o cehennemden cüda,
Gönlüme ayş ü taraf zevkini berpay⁶⁵ eyledin.

Hepsi imiş nafilâ önceki geçen mâh u sal,
Ki bu zaman hoştur gönlümde zevk-i Zülcelal,
Sinem içre yer bulmuştur ilm-i hâl, ilm-i kâl,
Korkarım, bana bu devlet olmayacak hâb u hayal,
Parlak ışığı zulmet-i dili hüveyda eyledin.

Devletinden ben gibi üftade oldu behrever⁶⁶,
Nice gündür garip bir hâldeyim şâm u seher,
İltifat edip Resulullah'a rüyama girdiler,
Tanıtımtı sizi bana ey mucize bakışlı,
Bu miskin başıma bir taze sevda eyledin.

Bu Habeş miskin sana olsun gulam-ı⁶⁷ bî-derem⁶⁸,
Her mübarek payına canımı gurban eylerem,
Fena oldu hatırımdan gam ve kaygının külfeti,
Medet oldu sizden, Hak Teâlâ'dan kerem,
Ey mihmanım, gönül hanesini tertemiz eyledin.

Bunun üzerine Hz. Ali Habeşi'yi azat
edip:

- Git, Baba, seni iki cihanda azat kıldım,
dedi. Habeşli Baba çok sevindi ve yola revan
oldu. Bu Habeşi'nin üç bin evli evladı var-
dı. Bunun iki bini Müslüman oldu. Diğerleri
bunlardan ayrılıp kâfirlere katıldı.

64 Lecam: Deriden dikilip atın başına takılan esbap.

65 Berpay: Ayağa kaldırmak.

66 Behrever: Faydalanan, payına düşeni alan, kâr sağ-
layan.

67 Gulam: Hizmetçi, köle.

68 Derem: Para, akçe.

62 Sahavet: Cömertlik, el açıklığı, muhtaç olanlara çok
ihsan etmek.

63 Penah: Sığınma. Sığınacak yer. Dayandığı nokta.

Hz. Ali Şah-ı Merdan ırmağa bent yapıp,
Berber şehrine doğru revan oldu. Mergup
Şah'ın huzuruna çıktı. Mergup Şah sordu:

- Ey Kaşamşam ırmağı bağladın mı?

Hazreti Ali:

- Evet, bağladım, dedi.

Mergup Şah Makbul vezire bakıp:

- Şimdi Kaşamşam'a ejderhayı buyur,
deyip, vezire işaret etti. Ondan sonra Mak-
bul vezir Ali'ye ejderhayı buyurup, birçok
yerden misaller verip, bir gazel okudu.
Makbul'un gazeli budur:

Bu gün gidip, dövüş eyle ejderhayla
Öz Huda'n yardımcın olsun, Kaşamşam!
Senden bir ad kalsın bizim illere,
Öz Huda'n yardımcın olsun, Kaşamşam!

Çok korkunçtur, bir büyük can-dâr⁶⁹,
Yalnızsın, yanında yoktur havâdâr⁷⁰
Himmet eyle aciz olsun o ejder,
Öz Huda'n yardımcın olsun, Kaşamşam!

Gördüğünde kendini ihtiyat eyle,
Gözünü aç, iyice feraset eyle,
Gittiğinde Allah'a münacat eyle,
Öz Huda'n yardımcın olsun, Kaşamşam!

Nefes aldığında dağı alır boğazına,
Tıksırınca dağlar uçar semaya,
Senin için sığınırız Lat-Menat'a,
Öz Huda'n yardımcın olsun, Kaşamşam!

Yüz bin asker gider ağzına peyvest⁷¹,
Atı, silahı, çadırı, eşyası yek dest,
Bütün mahlûk içre acayip zeberdest⁷²,
Öz Huda'n yardımcın olsun, Kaşamşam!

On iki fersahtır kadd-i kameti,
Sanki yeryüzünü kaplar heybeti,
Sağ salim gelsen, şahın devleti,
Git, Huda'n yardımcın olsun, Kaşamşam!

Makbul der, medet versin Allah'ın,
Bir u Vâr'ın olsun senin yardımcın,
Bin ejder de olsa, yıkar vasfın,
Git, Huda'n yardımcın olsun, Kaşamşam!

Bunun üzerine ejderhayı öldürmek üze-
re yola revan olan Hz. Ali, Berber şehriden
çıkıp, cümle peygamberleri yâd eyleyip, bir
gazel okudu. Kaşamşam'ın gazeli budur:

Yer ve göğü yaratan, ya Rahman,
Bu gün bana medet edeceğin gündür,
Bütün müşkül Sen'in elinde asan,
Bu gün bana medet edeceğin gündür,

Nasıl mahlûkattır bilmem o ejder,
On iki fersahtır kameti ekser,
Hürmeti için cümle peygamberin,
Bu gün bana medet edeceğin gündür,

Hepsinin babası Hazret-i Âdem,
Hazreti Nuh nebi-yi mükerrem,
Hazreti Musa ve İsa-yı Meryem,
Bu gün bana medet edeceğin gündür,

69 Candâr: Canlı.

70 Havâdâr: Yakın arkadaş, dost.

71 Peyvest: Bağlanan, toplanan, birleştirilen.

72 Zeberdest: En üstün, galib, hâkim, âmir.

Davut ve Süleyman, Lut ve Berhıya,
Simyan⁷³, Şemun⁷⁴ yine Ermiye⁷⁵,
Hazreti Danyal, Şuayp ve Yahya,
Bu gün bana medet edeceğin gündür,

Hazret-i İdris, Yunus, İskender,
Hazret-i Numan, Zekeriya meğer
İbrahim, İsmail, İshak peygamber,
Bu gün bana medet edeceğin gündür,

Yakup'un gönlünde Hakk'ın senası,
Kırk yıl zindan oldu Yusuf balası,
Asi ümmetlerin himayecisi,
Bu gün bana medet edeceğin gündür,

Razı olan Cercis⁷⁶ yetmiş kazaya,
Sabreyleyen Eyüp kerm-i belaya,
Canın veren Salih nakatullaha⁷⁷,
Bu gün bana medet edeceğin gündür,

Merhamet et Hızır, İlyas hürmeti,
Bağışla bizi Gavs⁷⁸, Kıyas⁷⁹ hürmeti,
Arş u kürsi, levh-i kalem zineti,
Bu gün bana medet edeceğin gündür,

Sidretü'l-Münteha Cebrail için,
Karkayıl, Sarsayıl, Azrail için,
Hazreti İsrail, Mikail için,
Bu gün bana medet edeceğin gündür,

Kaşamşam der, şems-i ziya hakkından,
Ay ve yıldız, arz u sema hakkından,
On sekiz bin âlem dünya hakkından,
Bu gün bana medet edeceğin gündür,

Hz. Ali Şah-ı Merdan, ejderhayı üç günlük yoldan gördü. Ejderha dağ gibi olup, yeryüzünü kaplamaktaydı. Hz. Ali Şah-ı Merdan öfke ile bir nara çekti. Zemin u zaman, mekin u mekân bir olup, titreyiverdi. Yer ile gök lerzana⁸⁰ geldi. Fakat o vakit ejderha uyanıp, heybetle tıksırıp, ağzını açıp, bir defa kükredi. Dağlar yerinden oynadı, yerler parça parça oldu. Hz. Ali tekrar bir nara çekti, ejderha sersemledi, bî-hoş oldu. Öfkelenip, ağzından ateş püskürttü ve dağlar kül olup altına geldi. Hz. Ali'nin takati kalmadı, ejderhanın ağzına yakın oluverdi. Ejderha tekrar bir nara attı. Hz. Ali'nin ayakları yerden kesildi. Ayakları gâh orada

73 Simyan: Simân, (Süryanice) Hak.

74 Şemun: Hz. İsa'nın (A.S.) havarilerindendir. Petros veya Sen Piyer de denir. Antakya kilisesini yaptırmıştır. Mi: 65'de Roma'da Neron tarafından hapsedilmiş ve çarmıha gerilerek şehid edilmiştir. Hristiyan âlemine büyük hizmeti vardır. Esas adı, Şem'un-us Safâ'dır.

75 Berhıya: Hz. Süleyman'ın vezirinin babası.

76 Cercis (Circis): Taberi tarihine göre: İsa Aleyhisselâmdan sonra gelmiş ve Filistinde yaşamış ve onun şeriatı ile amel etmiş olan bir peygamberdir. Yedi sene içersinde tebliğde bulunarak çok işkencelere maruz kalmış, müteaddid defalar öldürülmüş ve mu'cize ile dirilerek tekrar tebliğ vazifesine devam etmiştir. Kendisine düşmanlık eden kavim ateşle helâk edilmiştir. En sonunda yine Cercis Aleyhisselâm şehid edilmiştir.

77 Naka: Dişi deve. Nakatullah: Allah'ın Hz. Salih'e ihsan ettiği deve. Hz. Salih'in deve mucizesi.

78 Gavs: Abdülkadir-i Geylanî (K.S.) Hazretlerinin nâmı. En büyük Gavs. Evliyâullahın büyüğü. Gavs-i Ekber de denir.

79 Kıyas: Velâyet-i maneviyye makamlarının en üstünde bulunan zatlardan biri.

80 Lerzan: Titrek, titreyerek.

gâh burada oluverdi. Bunun üzerine Allah Teâlâ Hz. Cebrail Aleyhisselam'a:

- Gidip, habibime haber ver ki aslanımı temaşa eylesin, dedi. Hz. Cebrail, bu sözü Allah Resulü'ne gidip haber verdi. O vakit Allah Resulü otuz üç bin sahabe ile bir yüksek yere çıkıp temaşa eylediler. Hz. Cebrail dedi:

- Gelip, benim elimin arasından bakınız.

Allah Resulü, otuz üç bin sahabesi ile Hz. Cebrail'in ellerinin arasından baktılar. Gördüler ki Hz. Ali, ejderhanın ağzına doğru gitmekteydi. O sırada Hz. Ali, ejderhayı gördü, Allah Resulü'nden medet dileyip, bir gazel okudu. Hz. Ali'nin gazeli budur:

Bu derdime eyle derman,
Ya Mustafa senden medet!
Yüzünü görmeden, ölsem arman,
Ya Mustafa senden medet!

Eylesem bu dünyadan güzar,
Hoş kal şimdi hayrû'l-beşer,
Sal bu hâlîme bir nazar,
Ya Mustafa senden medet!

Sensin bana rehber yakın,
Sal pertevin, ey mah-ı cebin,
Üftadeleri yoklayın,
Ya Mustafa senden medet!

Sensin Hak habibi,
İki cihan andalibi,
Ol bu derdimin tabibi,
Ya Mustafa senden medet!

Menzil-gâhın Miraç'tır,
Başında cevher taçtır,
Ali size muhtaçtır,
Ya Mustafa senden medet!

Bunun üzerine Şir-i Huda'nın vaziyeti Allah Resulü'ne ayan oldu. Allah Resulü o vakit Hak Teâlâ dergâhına bir münacat okudu:

Tüm âlemlerin hâkimisin, ne hükmün olsa ferman et,
Sen her şeye kadirsin, Kendin müşkülü asan et.

Ali'yi Sana sevk ettim, medet kıl Padişahımsın,
Bu kâfir ejderha çok zorlu, Huda'msın, Müslüman et.

Acayip korkunç bir mahlûk, sanki kuh-ı hamun⁸¹ gibi,
Ali'ye himmet eyle, bu ejderhayı perişan et.

Sen'in has aslanındır, Ali ibn-i Ebu Talip,
O erin ki heybetinden belaları korkak et.

Yirmi yaşına geldikten sonra Şirim deyip vade kıldın,
Şirinin elinin darbesiyle onu yerle bir yeksan et.

Kerem eyle Ali'ye Sen, bu mahlûku yok etsin,
Ali'nin erliğini bu cihan içinde aşikâr et.

Esedullah velidir deyip, Ali'yi yâd eyle Sen,
Ali'nin bir narasıyla yer ve gökleri lerzan et.

İlahi Sen yardımcı ol, belalardan koru,
Şirinin vurduğu darbeyle, ejderhayı sersemlet.

Sebep nedir o ejdere arslanın Ali dû-çar oldu,
Kalem eyleyip kesip geçsin, Zülfikar'ı keskin et.

Muhammet der, Hüdavend'im, Ali'yi sana buyurdum,
Esirge cümle düşmandan, Öz'ün vaslına kurban et.

81 Kuh-ı hamun: yıkılan, parçalanan dağ.

Hz. Peygamber (SAV)'in duaları Allah Teâlâ'nın dergâhında kabul olup, Hz. Ali'ye güç geldi. Hz. Ali kendini saklayıp, bir nara attı, sanki Hz. İsrail'in suru üflenip yer-gök titreyip kaldı.

Ondan sonra ejderha bir dem nara attı. Hz. Ali'nin ayakları yerden kesildi. Ejderha Hz. Ali'yi kendine doğru getirdi. Ahir, Hz. Ali Zülfikar'ını çıkarıp, ejderhanın ağzına tuttu. "İsm-i Azam"ı okuyup, ejderhaya bakıp yürüyüverdi. Huda emri ile ejderhanın ağzından girip, kuyruğundan çıkıverdi. Zülfikar ejderhayı ikiye bölüp ayırdı.

Hz. Ali, Bu tasma padişaha nişane olsun, deyip ejderhanın kuyruğundan, uzun bir tasma yaptı. Ondan sonra Hz. Ali, Berber şehrine yürüdü. Hz. Ali, yolda böyle büyük bir canlının öldüğüne gönlü bozulup, felekten şikâyet edip, bir gazel okudu. Kaşamşam'ın gazeli budur:

Vefasız dünyasın, ahir geçersin,
Sana gelip, kimin gönlü şad oldu.
İyiliğin yok, günden güne betersin,
Sana gelip, kimin gönlü şad oldu.

Hazret-i Âdem'i hayran eyledin,
Havva'nın gözünü giryan eyledin,
Nuh kavmini gark-ı tufan eyledin,
Sana gelip, kimin gönlü şad oldu.

Öz nurundan peyda eyledin İsa'yı,
Tur dağında sır söyleyip Musa'yı,
Başın erreledip⁸² o Zekeriya'yı,
Sana gelip, kimin gönlü şad oldu.

İbrahim Halil'i fırlattın nara⁸³,
Mansur'un başını çektirdin dara,
Hazret-i Yusuf'u saldın pazara,
Sana gelip, kimin gönlü şad oldu.

Lokman'ı bin derde deva eyledin,
İdris'in meskenin meva⁸⁴ eyledin,
Herkes bin türlü sevda eyledin,
Sana gelip, kimin gönlü şad oldu.

Vamık için Azra deryada yüzdü,
Leyla için Mecnun başından geçti,
Şirin için Ferhat dağları kazdı,
Sana gelip, kimin gönlü şad oldu.

On dört âşık geçti inleyip ağlayıp senden,
Doksan dört bin meşayihler cihandan,
Yüz yirmi dört bin peygamber, erden,
Sana gelip, kimin gönlü şad oldu.

Ne padişahlar yürüyüp gitti üstünden,
Etrafını almak için kastından,
Ahir arzu ile ölür elinden,
Sana gelip, kimin gönlü şad oldu.

Kaşamşam der, senden bulmadım behbit,
Büyük ejderhayı eyledin nâ-but,
Hâsıl olmaz senden hiç kimse maksut,
Sana gelip, kimin gönlü şad oldu.

Hz. Ali Mergup Şah'ın huzuruna varıp, ejderhadan yaptığı nişaneyi çıkardı ve Mergup Şah'ın önüne koydu. Kâfirler tasmayı

83 Nar: Ateş.

84 Meva: Mekân. Varılacak yer. Mesken.

82 Erre: Bıçkı, testere.

gördüler. Bunun üzerine şah bir gazel okudu. Mergup Şah'ın gazeli budur:

Hakikat aslan imişsin,
Beni bî-arman⁸⁵ eyledin,
Sanki bir Lokman imişsin,
Derdime derman eyledin.

Aldım bu kıymete pahanı,
Bağladın büyük deryayı,
Hem öldürdün ejderhayı,
Müşkülüm asan eyledin.

Şehrime çok idi zarar,
Lat u Menat kıldı nazar,
Derya ile vehm-i ejder,
Yürek-bağrım kan eyledim.

Helal imiş verdiğim param,
Sahipkıran çıktı kölem,
Bu yanan kapkara gönlüm,
Günden güne ruşen eyledin.

Mergup şah der, bana devlet,
İne gayret, ine himmet,
Devran sürün dem ganimet,
Gönlümü şadman eyledin.

Mergup Şah'ın Matlap adlı bir veziri vardı. Kendisi sazende idi. Hayber şehrinin hanı Ömer Anter'in veziri idi. Hz. Ali Hayber şehri fethedip, Ömer Anter'i yakalayıp öldürünce, bu Matlap gelip Mergup Şah'ın

hizmetine girdi. Matlap Han şahın huzuruna gelirken, nazarı Hz. Ali'ye düştü. Matlap Han, Hz. Ali'yi görünce tanıdı. Kendinden geçti. Bir zaman sonra akli başına gelen vezir, Mergup Şah'a bakıp:

- Ey Mergup Şah, senin çok iyi bir kölen varmış. Şimdi ben senin bu köleni tanıdım. Senin bu kölen Hz. Ali'nin ta kendisidir, deyip bir gazel okudu. Matlap'ın gazeli budur:

Mergup Şah şimdi döndü devletin,
Bu kölenin asıl adı Ali'dir.
Ecel gelip, meğer doldu mühletin,
Bu kölenin asıl adı Ali'dir.

Cenk babında şerhi gelmez encama⁸⁶
Dediğini yapmasan, kılar heññnama⁸⁷,
Bir delalet eyler, evvel İslam'a,
Bu kölenin asıl adı Ali'dir.

Meydana girdiğinde ihtiyatı var,
Uçar her tarafa, kerameti var,
Yedi asmanda konulan yedi adı var,
Bu kölenin asıl adı Ali'dir.

Ömer Antar diye bir er var idi,
Kendi çevresinde kette iner⁸⁸ idi
İki aslan birbiriyle dövüştü,
Bu kölenin asıl adı Ali'dir.

86 Encam: Son, nihayet.

87 Heññnam: Savaş.

88 Kette iner: Büyük deve. İner, kahramanlık ve yiğitlik sembolüdür.

85 Arman: Arzu, dilek.

Başa takmış dört bin batman tacını,
Yedi bin şehirden alıp bâcını,
O geçirdi şu kadar erden gücünü,
Bu kölenin asıl adı Ali'dir.

On yedi bin batman gürzi-geranı,
Yetmiş gergedan derisinden kalkanı,
Helak etti o merd-i merdanı,
Bu kölenin asıl adı Ali'dir.

Atında bil, seksen nokta var idi,
Her noktasın nice pehlivan götürdü,
Atı ile göğe atıp gönderdi,
Bu kölenin asıl adı Ali'dir.

Matlap han der, şahım, ol haberdar,
Sana zarar getirmezsin beyavar⁸⁹,
Nara atsa gelir Düldül, Zülfikar,
Bu kölenin asıl adı Ali'dir.

Mergup Şah, Matlap Han'dan bu sözü
işitip:

- Ey Kaşamşam, sen bizi "Adım
Kaşamşam'dır." deyip aldattın. Bize adını
dürüstçe söyle, deyip bir gazel okudu. Mer-
gup Şah'ın gazeli budur:

Evvel başta bağlayıp verdin deryayı,
Ali misin, başka mısın, beyan et!
Def edersin yerden gelen belayı,
Ali misin, başka mısın, beyan et!

Nerden geldin buraya pay-ı piyade,
Kendini sattırıp bizim aramızda,
Rüstem yapamaz bunca işi dünyada,
Ali misin, başka mısın, beyan et!

Bize bu gün sen gücünü bildirdin,
Kimsenin edemediğin tek yaptın,
Yalnız gidip, ejderhayı öldürdün,
Ali misin, başka mısın, beyan et!

Buyurayım seni Lat u Menat'a,
Ali olup bizi salma belaya,
Lat hakkı için yalan deme araya,
Ali misin, başka mısın, beyan et!

Mergup şah der, haber ver bu saat,
Bilemem gönlüm oldu hicalet⁹⁰
Sende vardır böyle güç ve şecaat,
Ali misin, başka mısın, beyan et!

Hz. Ali Mergup Şah'tan bu sözü işitin-
ce şaşırıldı. Ben "Ali'yim." dese, kavga çık-
cak; eğer "Ali değilim." dese, yalancı olacak.
Ahir tahammül edip, düşünüp, bir söz dedi.

Hz. Ali'nin gazeli budur:

İnanın, ey küffar ehli,
Ben değil, ben bildiğiniz Ali.
Hazır duran rakip hayli,
Ben değilim bildiğiniz Ali.

Şehr-i Şibil'dir yerim,
Gece gündüz Hak penahım,
Arş u kürsi menzil-gâhım,
Ben değilim bildiğiniz Ali.

89 Beyavar: Meşguliyet, iş.

90 Hacalet: Utanma, utanç.

Menzilimden düştüm uzak,
Eteğimde tozdur firak,
Adam bilmez benden sorak,
Ben değilim bildiğiniz Ali.

Benim adım Kaşamşam'dır,
Ayrılık derdi elemdir,
İki dünya bir kademdir,
Ben değilim bildiğiniz Ali.

Birçok azadelerden,
Cüdayım dildârlardan,
On sekiz şehzadelerden,
Ben değilim bildiğiniz Ali.

Kaşamşam der, ahir maksut,
Küfür ehlini eyleyip nâ-bud⁹¹,
Şehr-i Berber olsa mevcut,
Ben değilim bildiğiniz Ali.

Mergup Şah, bu sözlere inanmadı. Hz.
Ali:

- Ey Mergup Şah, benim adım
Kaşamşam'dır ve yine bir diğer adım da
Haydar-ı Murtaza'dır. Benim eski durumum
ortaya çıkmadan önce başka bir söz söyle ve
her ne isteğin varsa buyur, dedi.

Mergup Şah:

- Ey Kaşamşam, şimdi senin sözüne
inandım. Sen buyurulan işleri tamamladın,
dedi ve yine:

- Pehlivan milleti yalan söylemez. Bu Ali
değil imiş. Bu kölenin adı Kaşamşam'dır. O
Kaşamşam'dan başkası değildir. Ben ona
tekrar bir görev buyurayım. İki hizmetimi
bitirdi, deyip:

- Şimdi yine bir isteğim olacak. Ali adlı
eri yakalayıp, canlı getirsen, yüzünü bir kez
görsem, başka arzum yoktur. Ondan sonra
toy edip, seni azat kılacağım, dedi.

Bunun üzerine Hazreti Ali:

- İnşallah, Ali'yi görürsün. Her kim
Kaşamşam'ı görse, Ali'yi görür, dedi.

Mergup Şah'ın Meşhur adlı veziri:

- Ey pehlivan, şimdi varıp, Ali'yi yaka-
layıp getirirsen, sana iyilik edip, çokça ödül-
ler verip, azat ederiz. Zinhar canlı getiresin,
deyip, Kaşamşam'a buyurdu ve bir gazel
okudu:

Ey Kaşamşam sana arzımı diyeyim,
Bize gidip, tutup getir Ali'yi,
Lâl-i cevherler nisar eyleyim,
Bize gidip, tutup getir Ali'yi,

Gönlünden gamları berbat eyledin,
Pehlivanlar içinde usta eyledin,
Çok hediyeler verip, azat eyleyim,
Bize gidip, tutup getir Ali'yi,

At ve kıyafet, iyi silahlar vereyim,
Para yüklü otuz deve vereyim,
Sim u zer yüklü kırk deve vereyim,
Bize gidip, tutup getir Ali'yi,

91 Nâ-bud: Yok olan, bulunmayan.

Dağıtiver gönüllerin tozunu,
Ne desen vereyim maksadın varın,
Vereyim şehrimin tüm ihtiyarın,
Bize gidip, tutup getir Ali'yi,

Meşhur der, daim tedbirli ol,
Eğer elinden gelse, canlı getir,
Bir temaşa edeyim, sonra öldür,
Bize gidip, tutup getir Ali'yi,

Bu söz tamamlandıktan sonra Şir-i Huda:

- Ey Mergup Şah, Ey Meşhur vezir, Ali dedikleri ziyadesiyle kuvvetli pehlivandır. Her adamın Ali'ye gücü yetmez. Bu nedenle şimdi sen bana kırk pehlivan ile yedi deve yükü zincir ver, dedi. Mergup Şah, kırk pehlivan ile yedi deve yükü zincir verdi. Kaşamşam Berber şehriden çıkıp, yola revan oldu. Hz. Ali bir müddet yürüdüktan sonra, bir meydanda durup, pehlivanlara kendini tanıtip, bir gazel okudu. Kaşamşam'ın gazeli budur:

Bu gün aşikâr eyle sırr-ı pinhanım,
Pehlivanlar, tutun bağlayın, Ali'yim,
Mergup Şah'a kılan ahd-i peymanım,
Pehlivanlar, tutun bağlayın, Ali'yim,

Şahın hakkı boynumda kalmasın,
Mahşer günü Tanrı'm hitap kılmasın,
Utanç olur, vadesi yalan olmasın,
Pehlivanlar, tutun bağlayın, Ali'yim,

Bu işe salan Bir u Vâr'ımdır,
Her sabah çektiğim âh u zârımdır,
Ebu Bekir, Ömer, Osman yarımır,
Pehlivanlar, tutun bağlayın, Ali'yim,

Bu hizmetleri yapan ben kendim,
Köle olup şehre gelen ben kendim,
Yeryüzüne kavga salan ben kendim,
Pehlivanlar, tutun bağlayın, Ali'yim,

Kaşamşam der, bize Hak'tan fermanıdır,
Hak yolunda daim başım kurbandır,
Merhamet etse, tüm müşkül asandır,
Pehlivanlar, tutun bağlayın, Ali'yim,

Kırk pehlivan bu sözü işitince her biri bir yana kaçtı. Hz. Ali:

- Hey nadanlar, vay namertler, kendi başım hakkı için kaçmayın. Gelip beni tutup bağlayın. Ben sizlere dokunmayacağım, dedi. Bunun üzerine pehlivanlar korka korka Hz. Ali'nin yanına gelip, onu tuttular. Yedi deve yükü zincir ile Hz. Ali'nin elini, ayağını sıkıca bağladılar, boynuna zincir takıp, Mergup Şah'ın yanına alıp geldiler.

Hz. Ali'nin mübarek elleri yedi deve yükü zincir ile bağlı idi. Ali Şah-ı Merdan eli kolu bağlı bir hâldeyken gönülleri gam dolunca, bir müstezat okudular:

Saldın bana bir yeni gam u külfet-i sevda,
Ey Vahid-i Kahhar.

Sitemli kaygı, azap ve elem, dövüş ve kavga,

Ya Kadir-i Cebbar.

Bağlattım ettim kendimi tutup, çok düşman içre,

Bilmem ne sebepten.
 Gam döşeğinde hasret u gam, munis u hemra,
 Vah dide-i hunbar⁹².
 Tek başına kalmışım bu kâfirler içre tenha,
 Yok yanımda gamhor.
 Yok şimdi bu şehir içre bana munis u hem-dem,
 Şehzadelerimden.
 Lütfeyle Kendin hâlîme, ey Halik-i yekta,
 Ey Ahmed-i Muhtar.
 Şefkat kılver bu vakit has kuluna,
 Üftade olmuştur.
 Alkışlar bu işimi çark-ı mualla⁹³,
 Ya munis-i gam-har⁹⁴.
 Küffar ilinin kölesiyim ben yokla kulunu,
 Acizlere merhamet et.
 Bu arz-ı dilim yetse idi Kadir Allah'a,
 Ey Vakıf-ı Esrar.
 Sa'd b.Vakkâs, Ebu'l-Mihcan hem Malik Eşter,
 Ey Cafer-i Tayyar.
 Hürmet eyleyerek Resul-i Hakk'a "Ev edna⁹⁵",
 Hallak-ı cihan bil.
 Hâlîmi görüp ağlaşırlar huri ve melekler,
 Ey Vakıf-ı Esrar.
 Kendi kendimi bağlayın diye zincirlenmişim,
 Ey Ahmed-i Muhtar.
 Arz-ı dilini soran yok, yanımda gam-har yok,
 Üftade olmuştum.
 Kâfirlerin eline düşmüşüm, yokla kulunu,

Ya Rab, Ya Ahmed-i Muhtar.
 Bu arz-ı dilim yetse idi Kadir Allah'a,
 Takdir-i Huda'dır.
 Şefaata kılver Sıddık, Ömer ile Osman,
 Duaya muhtacım.
 Bağlanıp külfet içindedir kâfirler içre,
 Ya Haydar-ı Kerrar.

Kırk pehlivan Hz. Ali'yi tutup, sıkıca bağlayıp, bu işi kendileri bitirmiş gibi, Mergup Şah'ın huzuruna alıp geldiler. O zaman Hz. Ali, Mergup Şah'a kendini tanıttı ve kâfirlere bakarak bir gazel okudu. Kaşamşam'ın gazeli budur:

Mergup Şah, haberdar ol,
 Ali adlı aslan özüm.
 Tasdik eylen sağ ile sol,
 O Şah-ı Merdan özüm.

Geldim Huda emri ile,
 İştiniz, küçük büyük,
 İsmail gibi bu zaman,
 Hak yolun kurban özüm.

Meydanda kan saçmak için,
 Şirin candan geçmek için,
 Din yolunu açmak için,
 Gelen sahipkiran özüm.

Fetheyleyip bağ-ı İrem'i,
 Viran ettim ben Hayber'i,
 Heybetim tutar âlemi,
 Şecaatli pehlivan özüm.

92 Hunbar: Kan yağdıran.

93 Çark-ı mualla: Gök.

94 Gam-har: Kederlenen, tasalanan.

95 Necm suresi, 9. Ayet: "Fe kâne kâbe kavseyni ev ednâ." (Böylece iki yay mesafesi kadar, (hatta) daha yakın oldu.)

Refref geldi Mustafa'ya,
Binip çıktılar semaya,
"Kâb-ı kevseyi ev ednâ" ya
Şir-i Hakk'ım, derban⁹⁶ özüm.

Bozdum varıp şehir-i Zern'i,
Cenadil ile Hayber'ini,
Öldürdüm dev ile peri,
Zülfikar'ı çeken özüm.

Mağripten meşrike namım,
İşitiniz, Hak kelamım,
Düldül'üm, Kamber gulamım,
Bilsen, Şir-i Yezdan özüm.

Kaşamşam der, ya Mustafa,
Bir terahhum eyle bana,
Küfür ehli, olun agah,
Bu gün merd-i meydan özüm.

Mergup Şah bu sözü işitince, çok korktu ve üzerine bir titreme geldi. Bunun üzerine vezir ile vekilleri:

- Ey padişahım, bu kadar çok korkmayın. Bir adam ateş olsa ne kadar yer yakar, dediler.

Bunun üzerine Mergup Şah:

- Ey halayıklar, şimdi bana bir akıl verin, diyerek bir gazel okudu. Mergup Şah'ın gazeli budur:

Maslahat verin, dostlar,
Ali gelmiş diyarıma,
Kürsi-nişin⁹⁷ pehlivanlar,
Kulak verin ah u zârıma.

96 Derban: Kapıya bakan, kapıcı.

97 Kürsi-nişin: :Tahtta oturan hükümdar, padişah.

Şehir halkın toplayın,
Cellada kursunlar darın,
Elini açmaz kılın karın,
Ansızın düşmüş toprağıma.

Haber verin il ve halka,
Şehr-i Zingar, şah-ı Anka,
Kabil şahı Ebu Şakk'a,
Hami olsun bu işime.

Şehr-i İklim'in hanı Tehrak,
Gam-harımdır Katran, Imlak,
Viran oldu köşk-i revak,
Ilgar döksün hisarıma.

Mergup Şah der, işit zârım,
Kalmadı sabr-ı kararım,
Toplansınlar dost u yarım,
Saf tutsunlar etrafıma.

Mergup Şah bu sözü tamamladıktan sonra "Çabucak yetişsinler." diyerek, dört tarafa haber gönderdi. Kâfirler dört taraftan toplanıp Berber şehrine doğru yürüdüler. Bir taraftan üç yüz bin, bir taraftan dört yüz bin, diğer bir yönden beş yüz bin, yine başka bir yönden altı yüz bin kâfir toplandı.

O sırada Hazret-i Ali'nin üzerine yedi bin kâfir askeri geldi. Yine yedi bin büyük namlı pehlivan geldi. Ayrıca yedi bin Berzengi kâfiri de geldi.

Kısacası kafirler topar topar, her yerden gelmekteydiler.

Bu sırada Hazret-i Ali ayaklarında keşan, boyunlarında zincir ile bu kâfirleri görünce, mübarek gönülleri perişan oldu. Şehzadeleri ve birçok sahabeyi yâd edip, kafesteki bülbül gibi öterek, bir muhammes okudu:

İş bu demde Mustafa rehber gerekliydi bana,
Sorsa hâlimi eğer Sıddık gerekliydi bana,
Cenk silahını kuşanıp, Ömer gerekliydi bana,
Osman adlı saki-yi Kevser gerekliydi bana,
Zülfikar-ı Dülül'üm, Kamber gerekliydi bana.

O Hasan ile Hüseyin'di cihanda ziynetim,
İki gözüüm ruşeni idi iki dürr-i yetim,
On sekiz şehzade idi cihanda devletim,
Bitirirdi savaş kapısında her maslahatım,
O Muhammet Hanefi meşhur gerekliydi bana.

Verecekti bu gam ve külfet içre dilhahlık⁹⁸,
Bu selamet merd-i meydan saltanat-ı var-gâhlik⁹⁹,
İki bin batman¹⁰⁰ amud-ı gürzi-geran¹⁰¹ eslahlık¹⁰²,
Çöp desti elide şemşir ere mahulık¹⁰³,
O Ebu Bekir, Ömer, Osman gerekliydi bana.

Bu mudur ahd-i vefanız, ey şah-ı âli câha,
Kalsam her malum içre haberdar idi bana,
İsteyip İslam askerini, dönüp kıldı dua,
Küfür ehlini görünce dem tartıp misli ejderha,
Ah bu gün Malik Eşter gerekliydi bana.

Hiç kimse bilmez benim buradaki hâlimden haber,
Hanedanların tümünü kıldım bu gün kat-i nazar,
Özleyip ister beni şehzadeler kimden sorar,
Hak onlara salmayacak Yusuf gibi bir peder,
Ethem u Musa Rıza, mazhar gerekliydi bana.

Ah, neyleyim bu gün sahipkıranlar olmadı,
Cenk silahını giyen o pehlivanlar olmadı,
Yalnız kaldım kâfir içre mihribanlar olmadı,
Kâbe-yi maksudum o şir-i ziyanlar olmadı,
Allah diyen Ömer gibi erler gerekliydi bana.

Şehr-i Hayber'e vardığımda benimle yar idi,
Kendileri sahipkıran hem sipahsalar idi,
Tüm sahabenin içinde bir acayip ner¹⁰⁴ idi,
Sekiz yüz batman amut, gürzi-geranı var idi,
O Müsayip kadı gibi server gerekliydi bana.

98 Dilhah: Gönlü isteyen, çok seven, sevilen.

99 Vargah: Köşk, saray gibi yaşanan yer.

100 Batman: Eski ağırlık ölçülerinden olup, iki okkadan sekiz okkaya kadar yer yer değişir. Ekseriya altı okkadır. Bu, hâlen kullanılan sekiz kilo kadardır.

101 Amud-ı gürzi-geran: Ağır gürz.

102 Eslah: Silahlar.

103 Eserde bu ifade için şöyle bir izah verilmiştir: "Var gücüyle vurduğunda sıradan bir değnek, yarım aya benzeyen bir kılıca dönüşür."

Ey Kaşamşam, Hakk'ın Özü'dür cümlesini var eden,

Merhamet edip, ateşi İbrahim'e gül-zar eden,

Kaknus'u kendi nâlişinden dâhil-i nar eden,

İki âlemde yine birliğini izhar eden,

Mustafa gibi hamî-i mahşer gerekliydi bana.

104 Ner: Kahramanlık sembolü erkek deve.

Hazreti Ali gördü ki, nice kâfirler toplanmıştır. Bunun üzerine Hazreti Ali Allahu Teâlâ'nın yüce erlerini yâd edip, öfke ile bir nara attı. O narayı işiten Düldül ile Zülfikar hazır oldular. Hazreti Ali, Düldül'ü görünce bir defada yedi deve yükü zinciri parçaladı.

Düldül'e binip, Zülfikar'ı kınından çıkarıp eline aldı ve kâfirleri öldürmeye başladı. Allah Resulü'nü yat edip, salavat gönderince keyfi yerine geldi ve bir naat okudu. Hazreti Ali Şah-ı Merdan'ın naatı budur:

Her an yat ederim sizi,
Hamd-ı senahım, ya Resul!
İki âlem içre benim,
Koruyucum, ya Resul!

Küllü asiye rehber özün,
Hem cümleden beter özün,
Saki özün, Kevser özün,
Hem padişahım, ya Resul!

Sendendir her mahlûkat,
Fazlıdır bahrü'l-hayat,
Hem paksın sen, hem iyi zat,
Hem âli câhum, ya Resul!

Saki özün, Kevser özün,
Cümlesine de rehber özün,
Asilere beter özün,
Hem padişahım, ya Resul!

Lütfeyleyin, şah-ı cihan,
Olsun sadakan gamlı can,
Hem dinsicin hem imansın,
Hem derd-hâhum ya Resul.

İlm ü kemalat sendedir,
Verdi sana Hayyü'l-Gafur,
Hakkına: "şarâben tahûrâ"¹⁰⁵,
Anla bu ahım, ya Resul!

Kıldım cihanda çok hata,
Neyley, n'edey, vaveylâ!
Hakkı için sureyi "Hel'etâ"¹⁰⁶,
Geç günahım, ya Resul!

Sensin Kaşamşam'a refik,
Kâh bahşiş bahrü'l-Amik,
Bildir bana rah-i tarik,
Adil şahidim, ya Resul!

Hazreti Ali, "Allahu Ekber" deyip, Zülfikar'ı çekti, sanki kıyamet kopmuş gibi oldu. Şehrin içindeki savaş ve kavga gökyüzüne çıktı. O sırada Hazreti Ali, kâfirleri birer birer öldürmekteydi. Bu durum üzerine Mergup Şah feryat edip:

- Hey namertler, gayret edin, kaçmayın. Sizler çoksunuz. Bir adam ateş olsa ne kadar yer yakar, dedi.

Padişah ne kadar çabaladıysa da kâfirler kurtların önündeki koyun ve ateşin önündeki saman gibiydi. Sokaklardan kızıl kan her

105 İnsan Suresi, 21. Ayet: "Âliyehum siyâbu sundusin hudrun ve istebrakun ve hullû esâvira min fiddah(fiddatin), ve sekâhum rabbuhum şarâben tahûrâ(tahûren)." (Cennetliklerin sırtlarında, parlak ve göz alıcı, yeşil renkli ipek elbiseler (siyab) vardır. Gümüş bileziklerle süslenirler. Rableri onlara maddi ve manevi anlamda temiz (tahur) bir içecek (şarab) içirmiştir.)

106 Kur'ân-ı Kerim'in yetmiş altıncı suresi. İnsan suresi ve Hel'etâ da denir.

tarafa aktı, sanki zemin ü zaman lerzana geldi. Sonunda Mergup Şah canından ümidi kesti.

Sabahtan öğleye kadar kan döküldü. Bu savaşa yedi kat göğün melekleri de şahit oldu.

Kâfirlerden kaçanlar kurtuldu, diğerleri yakalandı.

Kâfirlerden kalanlar ise "Aman, aman!" diyerek feryat eylediler. Bunun üzerine Hazreti Ali bu putperest kâfirleri imana davet etti. Kâfirler sıdk-ı can ile Müslüman oldular. Hazreti Ali kâfirlerin put hanelerini yıktı, mescit ve cami yaptırıp ezan okuttu.

Ondan sonra Mergup Şah, Müslüman olduğu için minnettarlık duyarak Hazreti Ali'ye bakarak bir gazel okudu. Mergup Şah'ın gazeli budur:

Şükredeyim Allah'ıma,
Bu saadete layık oldum.
Merhamet eyledi hâlime,
Kâfir idim, sadık oldum.

Bizden selam Mustafa'ya,
Ahmet adlı rah-nemaya,
Kerem etsin bî-nevaya,
Yüzün görmeden âşık oldum.

Ebu Bekir, Ömer, Osman,
Peygambere imiş yaran,
Arzım yetir Şah-ı Merdan,
Gönülden tasdik eyledim.

Nice yıllar geçti boşa,
Günah ve heves peşinde,
Şükrü lillah oldum muhlis,
Belalardan uzak oldum.

Umudum çok Hazretinden,
O bahr-ı rahmetinden,
Çıktım küfür yolundan,
Bu gün ehl-i tarik oldum.

Kötülerden kötüydüm,
Yüreği gam dolu idim,
Bir zen basan çoyan idim,
Cevahirden artık oldum.

Kötülerden halas olup,
Bir köleyim, muhlis olup,
Kederden alış olup,
İyilere refik oldum.

Sana kurban kederli canım,
Sensin dinim ve imanım,
Sebep oldun, ey sultanım,
Ben de ehl-i Tevfik oldum.

Şah-ı Mergup buldu çare,
Kimya oldu seng-i hara,
Şükredip Bir u Vâr'a,
Aynadan da arık oldum.

Hazreti Ali nice kâfirleri bir günde Müslüman etti. Mergup Şah bu duruma çok sevindi, gece gündüz kendini namazdan ayırmaz oldu.

Hazreti Ali, Mergup Şah'ı kendi yurdu-
na padişah yaptı. Sonra da birlikte nice cami
ve medreseler yaptırdılar. Nice şehirleri
Müslüman eylediler.

Hazreti Ali, Medine'ye gider oldu. Mer-
gup Şah, Hazreti Ali'ye sınırsız hizmetlerde
bulundu, sayısız hediyeler ile altın yüklü
kırk deve verdi.

Ondan sonra Hazreti Ali, Berber şehrini
Mergup Şah'a verdi. Altın yüklü kırk deve-
yi alıp, bezirgân gibi Medine-yi münevvere
bakıp yola revan oldu.

Hazreti Ali şehirden kendiyile birlikte
çıkan Müslümanlara:

- Şimdi siz evlerinize geri dönünüz, diye
seslendi.

Mergup Şah atından fırladı, Hazreti Ali
ile vedalaştı ve ona bakarak bir gazel okudu.
Mergup Şah'ın gazeli budur:

Bugün azmeylesen mülk-i diyara,
Cismim içre şirin canım, hoş imdi,
Sinemi çâk edip, bağrımı pare,
Canımdan çok mihribanım, hoş imdi.

Gül yüzün görmesem, yoktur kararım,
Senden başka olmaz gönül mıdarım,
Ölünceye gulamın, ey şehriyarım,
Hakk'ın gönderdiği yüce canım, hoş imdi.

Zinhar, kardeşlik hakkını hakla,
Hayır duası edip, yâdında sakla,
Günahkâr kulunum, mahşerde yokla,
Ey azizim, kâmuranım¹⁰⁷, hoş imdi.

Mustafa'ya ilet arz-ı hâlimi,
Attım gönlümden kıl ü kâl'imî,
Sarf edeyim yolunda mülk ü malımı,
Hakikat denizindeyim ben, hoş imdi.

Kadir İyem, Kendin ulaştır haddine,
Başım kurban etsem serv-i kaddine,
Haberini bir bir ulaştır Medine'ye,
Şirin dilli nüktedanım, hoş imdi.

Mergup Şah der, gözden cemalin uçtu,
Ayrılık hasreti gönlüme geçti,
Mecnun'un sevdası başıma düştü,
Yüreğimde hoş armanım, hoş imdi.

Hazreti Ali Şah-ı Merdan kırk deve
yükü altını yükleyip Medine'ye doğru re-
van oldular. "İsm-i Azam"ı okuyup, deve-
leri yürüttü. Velinin kerameti ile o develer
Düldül'den de hızlı yürüdü.

Göz açıp kapayınca nice menzil yol
alıp, Medine-i münevvere girdiler.

Medine halkı işitince, önüne çıkıp kar-
şıldılar. Hazreti Ali, sahabeyi, eşini dostu-
nu, akrabasını görünce gönülleri şad oldu.
Cümle sahabe ile görüşüp bu mısraları oku-
du:

Bütün gelen, kadir-danlar¹⁰⁸,
Gelin, canlar, görüşelim,
Mihriban yar u yaranlar,
Gelin, canlar, görüşelim.

107 Kâmuran: Arzusuna nâil olan, bahtiyar, mes'ud.

108 Kadirdan: Kadirbilir, değer bilir.

Gezip geldim dağı düzü,
Yine dönüp gördük sizi,
Kâfir öldürüp, olduk gazi,
Gelin, canlar, görüşelim.

Ebu Bekir, Ömer, Osman,
O Hazrete sizler yaran,
Dönüp geldi Şah-ı Merdan,
Gelin, canlar, görüşelim.

Nice çektim hicran varı,
Sefer kıldım Rum'dan narı,
Gezip geldim çöllere doğru,
Gelin, canlar, görüşelim.

Sa'd b.Vakkâs, İmam Cabbar,
Ebulmihcan, Malik Eşter,
Hizmetkârım Baba Kamber,
Gelin, canlar, görüşelim.

Hasan, Hüseyin, aziz canım,
On sekiz evlat ođlanım,
Muhammet merd-i meydanım,
Gelin, canlar, görüşelim.

Fatma-Zehra cübt-i pakım,
Hanife-i sine çâkım,
Akl u hûş, pehm-i idrakim,
Gelin, canlar, görüşelim.

Gücü yetemez hiç sana,
Berber şehri girdi dine,
Murtaza geldi Medine'ye,
Gelin, canlar, görüşelim.

Hazreti Ali cümle sahabe ile görüşüp, Medine camiine vardı ve Hazreti Muhammet'i (SAV) ziyaret eyledi. Peygamber aleyhisselam Hazreti Ali'yi görünce, mutlu oldu. Hazreti Ali'nin alınlarından öperek, çokça iltifat eyledi.

Ondan sonra tüm halk Baba Röşen'in ruhlarına Fatiha okuyup, dua etti. Hazreti Ali kırk deve altını bütün sahabeye, fakir, kimsesiz ve yoksullara taksim etti. Hazreti Ali'nin yaptığı bu hayırlı iş ile dostları şad oldu, düşmanları da mat oldu.

Geriye altın yüklü iki deve kaldı. Gani olan Hazreti Osman'a yarım deve altın değdi. Yoksul olan Hazreti Ali'ye de yarım deve altın değdi. Hazreti Ali bunu da hayır eyledi. Dostları mutlu, düşmanları gamlı oldu. İlahi bütün müminleri feryad-ı kıyamet Hazreti Peygamberin şefaatinde mahrum bırakma. Âmin ve Rabbil âlemin.

Allah doğrusunu en iyi bilir.